

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎี/งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแนวทางตามแนวทางในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาเป็นแนวคิดในการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การบริหารแบบมีส่วนร่วม
 - 1.1 ความหมายการบริหาร
 - 1.2 ความหมายการบริหารแบบมีส่วนร่วม
 - 1.3 รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม
2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา
 - 2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม
 - 2.2 บทบาท ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา
 - 2.3 ทฤษฎีการมีส่วนร่วม
 - 2.4 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม
3. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแนวทางในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542
 - 3.1 การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา
 - 3.2 การจัดหลักสูตรสถานศึกษา
 - 3.3 การจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน
 - 3.4 การตรวจสอบ ติดตาม และการประเมินประสิทธิภาพการใช้จ่ายงบประมาณ
4. อำเภอกวนกาหลง จังหวัดสตูล
 - 4.1 แผนที่อำเภอกวนกาหลง จังหวัดสตูล
 - 4.2 ประวัติอำเภอกวนกาหลง จังหวัดสตูล
 - 4.3 สถานที่ตั้งและอาณาเขต
 - 4.4 การปกครอง

- 4.5 การคมนาคม
- 4.6 ลักษณะภูมิประเทศ
- 4.7 ลักษณะภูมิอากาศ
- 4.8 ประชากรและเศรษฐกิจ
- 4.9 การศึกษา
- 4.10 ศาสนาและศิลปวัฒนธรรม
5. การจัดการศึกษาในอำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยภายในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ
7. กรอบแนวคิดการวิจัย

ซึ่งจะได้กล่าวรายละเอียดไว้ตามลำดับดังนี้

1. การบริหารแบบมีส่วนร่วม

1.1 ความหมายการบริหาร

การที่มนุษย์อยู่ร่วมกัน หรือทำงานร่วมกันตั้งแต่สองคนขึ้นไปนั้นย่อมต้องมีการจัดระบบการอยู่ร่วมกัน การแบ่งหน้าที่กันทำ จะต้องมีการทำหน้าที่บริหารและเป็นผู้ดำเนินการเพื่อให้การทำงานสำเร็จลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์ การบริหารงานจะมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของผู้บริหารเป็นสำคัญ ในการที่จะจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด จึงมีผู้ให้ความหมายการบริหารไว้หลายท่าน ดังนี้

สมาน รังสิโยภยกุล และคณะ (2542 : 1) ให้ความหมายว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ อันได้แก่ คน เงิน วัสดุ สิ่งของและวิธีการปฏิบัติ (Method) เป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน และการบริหารคือ การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยบุคคลอื่น

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544 : 42) ได้ให้ความหมายว่า การบริหาร คือการทำงาน ของคณะบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปที่จะทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยใช้กระบวนการบริหาร ได้แก่ การวางแผน การอำนวยการ การประสานงาน การติดต่อ การประเมินผลการปฏิบัติงาน

วัชร บวรณสิงห์ (2542 : 10) ได้เสนอแนวคิดว่า การบริหารคือ กระบวนการทางสังคมของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปร่วมมือกันทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด โดยใช้กระบวนการและทรัพยากรอย่างเหมาะสม

วิเชียร ชันธนเทศ (2546 : 26-27) กล่าวว่าคำว่า “การบริหาร” และคำว่า “จัดการ” แทบจะไม่มี ความแตกต่างกันแต่ประการใด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการบริหารหรือการจัดการก็แล้วแต่สิ่งที่เหมือนกันก็คือ

1. ความเป็นกระบวนการในการบริหารและการจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำหรือที่กำลังจะทำจะต้องต่อเนื่องกันทั้งในแง่เวลา สถานที่และตัวบุคคล ด้วยเหตุที่การทำงานในองค์การ กิจกรรมแต่ละกิจกรรมที่ต้องทำนั้นเป็นเรื่องสำคัญต้องมีหลาย ๆ คนช่วยกันทำ ต้องใช้เวลาเตรียมข้อมูล ไตร่ตรองให้รอบคอบก่อนตัดสินใจลงมือทำ ต้องมีสำนักงานและสถานที่ประกอบกิจกรรม ดังนั้นการบริหารและการจัดการจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการที่ต่อเนื่องเป็นประการแรก

2. มีวัตถุประสงค์ การบริหารและการจัดการเป็นกิจกรรมที่มีความเป็นกระบวนการดำเนินกิจกรรมก็ต้องมีที่ไปที่ไป มีจุดเริ่มต้นและมีจุดสรุป เฉกเช่นเดียวกับการเดินทางของคน ดังนั้นการบริหารจัดการจะต้องมีจุดเริ่มต้น มีการดำเนินการเมื่อได้เริ่มต้นไปแล้วและมีเป้าหมายในการเดินทางหรือในการดำเนินงานที่คนทำงานจะต้องเดินไปถึง ซึ่งนั่นก็คือประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั่นเอง

3. ใช้ทรัพยากรหรือปัจจัยที่ทำให้งานสำเร็จ หรือปัจจัยเสริมที่ช่วยให้งานสำเร็จ ทรัพยากรหรือปัจจัยเช่นนี้อาจเป็นคน เงิน สิ่งของ ความรู้และสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เกี่ยวข้องที่จะมีอิทธิพลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของงาน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การบริหารคือการที่กลุ่มคนตั้งแต่สองคนขึ้นไป ทำงานร่วมกัน มีการใช้ศาสตร์และศิลป์ในการนำเอาทรัพยากรมาประกอบการตามกระบวนการบริหารเพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ความหมายการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วม จัดได้ว่าเป็นวิธีการบริหารเป็นที่ยอมรับกันในยุคปัจจุบันว่ามีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เพราะคำนึงถึงความสำคัญของผู้ร่วมงานทุกฝ่าย ซึ่งมีผู้ให้ความหมายการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ คือ

สมยศ นาวิการ (2545 : 1) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการของการให้ผู้อยู่ได้บังคับบัญชา มีส่วนเกี่ยวข้องกระบวนการตัดสินใจ เน้นการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันของบุคคล ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญ ในการแก้ปัญหาของการบริหารที่สำคัญอยู่บนพื้นฐานของแนวความคิดของการแบ่งอำนาจหน้าที่ ที่ถือว่าผู้บริหารแบ่งอำนาจการบริหารของพวกเขาให้กับผู้ใต้บังคับบัญชาของพวกเขา

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2547 :187) ได้ให้ความหมาย การบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นการดำเนินการของฝ่ายบริหารที่จะจงใจให้โอกาสแก่ผู้ปฏิบัติงานในองค์กร ได้มีส่วนร่วมในการเสนอแนะ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และพัฒนาด้วยความเต็มใจ อุทิศแรงกาย แรงใจ มุ่งมั่นทำงานเสมือนว่าตนเองเป็นเจ้าของกิจกรรมนั้น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 ก : 16) กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นความพยายามที่จะจงใจให้ผู้ร่วมปฏิบัติงานในองค์กร ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมมือกันในการพัฒนางานด้วยความเต็มใจ

สำนักงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ (2540 ข : 43) ได้เสนอแนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ และร่วมพัฒนา ควรเปิดโอกาสให้ผู้แทนชุมชนในเขตพื้นที่บริการ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและการศึกษาในสถานศึกษาในรูปคณะกรรมการสถานศึกษา

จากความหมายดังกล่าว พอสรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการดำเนินการของฝ่ายบริหารที่จะให้ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรได้มีส่วนร่วม ในการร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันตัดสินใจในปัญหาที่สำคัญขององค์กร

1.3 รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (อ้างถึงใน สนิท ดั่งชู, 2547 : 6) ได้เสนอรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วม ไว้ 4 รูปแบบ คือ

1. การปรึกษาหารือ (Conductive Management) เป็นการบริหารแบบเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในรูปแบบของคณะกรรมการ (Committee) เช่น คณะกรรมการโครงการ คณะกรรมการดำเนินงาน คณะกรรมการเฉพาะกิจ รูปแบบนี้เป็นกระจายอำนาจการบริหารและการตัดสินใจให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้วยระบบการปรึกษาหารือนี้เหมาะสมสำหรับผู้บริหารระดับต้นขึ้นไป โดยมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าคณะทำงาน ประธานโครงการ ประธานคณะกรรมการหรือกรรมการ เป็นต้น

2. กลุ่มคุณภาพ (QC Circles) เป็นการบริหารแบบเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในรูปของกลุ่มบุคคล 3 – 10 คน ที่อยู่ในหน่วยงานเดียวกัน รูปแบบกลุ่มคุณภาพนี้เหมาะสำหรับใช้กับผู้ปฏิบัติงานระดับปฏิบัติ หรือระดับหัวหน้าเพราะเป็นการฝึกฝนและเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานได้มีโอกาสทำงานร่วมกัน เพื่อค้นหาปัญหา วิเคราะห์ปัญหา หาสาเหตุของปัญหาตลอดจนแนวทางการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งมีกระบวนการในการบริหารกลุ่มสร้างคุณภาพ 4 ขั้นตอน คือการวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Do) การตรวจสอบ (Check) และการปรับปรุงแก้ไข (Action)

3. ระบบข้อเสนอแนะ (Suggestion System) เป็นรูปแบบหนึ่งของการบริหารแบบมีส่วนร่วมที่ได้ผลมากในทางปฏิบัติ มีลักษณะเป็นกล่องหรือตู้รับฟังความคิดเห็นเท่านั้น กล่าวคือ รูปแบบนี้จะมีข้อเสนอแนะให้ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกรอกแบบที่กำหนด เช่น ปัญหาที่พบคืออะไร วิธีแก้ปัญหามีอะไรบ้างและผลที่คาดว่าจะได้รับนั้นเป็นอย่างไร แบบฟอร์มที่กำหนดอาจแตกต่างกันไปตามความต้องการของแต่ละหน่วยงาน แต่มีหลักการปฏิบัติเดียวกันคือจะต้องมีคณะกรรมการพิจารณาข้อเสนอแนะ มีหน้าที่ในการประเมินข้อเสนอแนะ นำเสนอผู้มีอำนาจพิจารณาต่อไป

4. ระบบส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจการ (Employee Ownership Plan) รูปแบบนี้พบมากในการบริหารจัดการของบริษัท หน่วยงานเอกชน หรือรัฐวิสาหกิจ โดยการส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติงานทุกระดับมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจการด้วยการลงทุนซื้อหุ้นของบริษัท ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และมีความรักความผูกพันในการปฏิบัติงานด้วยดี

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2547 : 312 - 318) ได้กล่าวถึงการบริหารการศึกษาไทยในยุคปฏิรูปการศึกษา ในเรื่องการบริหารโรงเรียนเป็นฐานว่า เป็นการจัดการศึกษาที่เป็นที่หน่วยปฏิบัติคือสถานศึกษา พร้อมทั้งมีการกระจายอำนาจการบริหารจากส่วนกลางไปยังสถานศึกษา โดยให้สถานศึกษามีอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ มีความอิสระคล่องตัวในการบริหารทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากรและการบริหารทั่วไป ภายใต้คณะกรรมการโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนศิษย์เก่า ผู้แทนนักเรียนและผู้แทนโรงเรียน เพื่อให้การจัดการศึกษาเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมและตรงตามความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครองมากที่สุด โดยได้กำหนดหลักการของการบริหารโรงเรียนเป็นฐาน (School – Based Management) ไว้ดังนี้ 1.หลักการกระจายอำนาจ 2.หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม 3. หลักการคืนอำนาจจัดการศึกษาให้ประชาชน 4. หลักการบริหารตนเอง 5. หลักการตรวจสอบและถ่วงดุล โดยได้กล่าวถึง หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation or Collaboration or Involvement) เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เช่นผู้ปกครอง

ชุมชน ศิษย์เก่า ซึ่งสามารถมีส่วนร่วมในการบริหาร ตัดสินใจและร่วมจัดการศึกษา ทั้งครู ผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน ตัวแทนศิษย์เก่าและตัวแทนนักเรียน โดยการกำหนดนโยบายและแผน ร่วมตัดสินใจ การกำหนดหลักสูตรท้องถิ่น การร่วมคิดร่วมทำและแม้จะบริหารโดยองค์คณะ บุคคลก็ตามแต่ต้องเน้นการกระจายโอกาสไปให้ทั่วถึงทั้งองค์กร เพื่อโยงโยให้ทุกคนได้เข้ามามี ส่วนร่วมมากที่สุด

จากแนวคิดดังกล่าว พอสรุปได้ว่ารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมนั้นมีหลาย รูปแบบควรใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายและเน้นให้มี ส่วนร่วมไปตามกระบวนการทำงาน คือมีส่วนร่วมในการวางแผน มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน มี ส่วนร่วมในการตรวจสอบ และมีส่วนร่วมในการปรับปรุงแก้ไข

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

การดำเนินการใด ๆ ก็ตามที่เกี่ยวข้องกับชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนมีความสำคัญ และจำเป็นต่อการดำเนินการนั้นๆ ในการที่จะทำให้การดำเนินการมีประสิทธิภาพบรรลุตาม วัตถุประสงค์และเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ ในการจัดการศึกษาก็เช่นเดียวกันเนื่องจากการ ดำเนินการที่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เน้นให้ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและในเรื่องการมีส่วนร่วมนั้น ได้มีนักวิชาการหลาย ท่านได้ทำการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

2.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารงาน เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึก มีความพึงพอใจต่อการทำงานในหน่วยงานนั้น เป็นแรงกระตุ้นไปสู่ความสำเร็จของการปฏิบัติงาน ซึ่งเกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วมนั้น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่านดังนี้

ชูสวัสดิ์ จันทรโรจนกิจ (2541 : 4) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการและควบคุม การใช้และการกระจายทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต ทางเศรษฐกิจและสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม ซึ่งแสดงออก ใน รูปการตัดสินใจในการกำหนดวิถีชีวิตของตนอย่างเป็นตัวของตัวเอง

กฤษณะ มูรตี (2543 : 157 – 160) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วม คือ การกระทำด้วยกัน การสร้างด้วยกัน การรู้สึกร่วมกัน การมีบางอย่างร่วมกัน เพื่อจะทำงานได้อย่างอิสระ

ไพรัช อรรถกามานนท์ (2545 : 9) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่นในการจัดการศึกษา หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและท้องถิ่น ได้เข้าไปเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาของโรงเรียน โดยร่วมพิจารณา กำหนดปัญหา ความต้องการของประชาชน ชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหา แนวทางพัฒนาโรงเรียน

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (อ้างถึงในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2548:44) ได้เสนอความเห็นไว้ว่า การมีส่วนร่วมทำให้เกิดการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง (Involvement) และการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องก่อให้เกิดความผูกพัน (Commitment) กับภารกิจที่ตนเองมีส่วนร่วม จึงนับได้ว่าการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดประโยชน์ในการทำงาน

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2541 : 17) ได้อธิบายความหมายการมีส่วนร่วม ไว้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชน ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ในลักษณะของการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมทำที่มีผลกระทบต่อตนเองหรือชุมชน

อรุณ รักธรรม (2540 : 270) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมคือการที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรม ในด้านของการกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานหรือเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการใดกระบวนการหนึ่งขององค์กร

อเลสแตร์ (Alastair, 1982 อ้างถึงใน มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ. 2540 : 49) ได้เสนอความหมาย การมีส่วนร่วมว่า ประกอบด้วย 4 มิติ ดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะไรควรทำและทำอย่างไร
- 2) การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา
- 3) การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

จากความหมายดังกล่าว พอสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึงการที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ศึกษาปัญหาและความต้องการ ร่วมวางแผนงานหรือโครงการ ร่วมปฏิบัติตามแผนงาน ร่วมติดตามและประเมินผล

2.2 บทบาท ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

การที่จะทำกิจกรรมใด ๆ ก็ตามที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและประชาชน การมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ในการที่จะทำให้ผลการดำเนินงานนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ที่เน้นบทบาทของชุมชนและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ไพรัช อรรถกามานนท์ และมัทนา โชควัฒนกร (2545 : 20-21) ได้กล่าวถึงบทบาท ความสำคัญและวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่นในการจัดการศึกษาที่ได้กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จะพบว่าลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นมีหลายลักษณะ เช่น การมีส่วนร่วมในฐานะผู้จัดการศึกษา การมีส่วนร่วมในคณะกรรมการ เป็นผู้แทนองค์กร ผู้ทรงคุณวุฒิ การมีส่วนร่วมส่งเสริมสนับสนุนการศึกษา โดยให้ใช้สถานประกอบการ การให้วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในการจัดการศึกษา การรับทราบรายงานการจัดการศึกษาประจำปีของสถานศึกษา และชุมชนยังมีบทบาทการมีส่วนร่วมในฐานะปัจเจกบุคคล ซึ่งหมายถึงการที่บุคคล พ่อ แม่ ผู้ปกครองคนในชุมชน ท้องถิ่น ได้เข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ดังปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่สำคัญคือ (1) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้จัดการศึกษา (2) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้มีสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา (3) การมีส่วนร่วมในฐานะกรรมการในคณะกรรมการที่กฎหมายกำหนด (4) การมีส่วนร่วมในฐานะทรัพยากรบุคคลและ (5) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้สนับสนุนช่วยเหลือทั่วไป

สรรพกร แดงสกุล (2545 : 28 – 30) ได้กล่าวว่า บทบาทและความสำคัญของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาว่า สภาพสังคมปัจจุบัน พ่อ แม่ ผู้ปกครองต้องทำงานหนักเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว ความกดดันต่าง ๆ ทำให้พ่อแม่ ผู้ปกครอง มีเวลาอยู่ร่วมกับลูกน้อยลง ในขณะที่การให้การศึกษาแก่เด็ก ๆ ต้องการมีส่วนร่วมจากผู้ปกครองมากขึ้น จากศึกษาวิจัยพบว่า เมื่อครอบครัวให้ความสนใจและมีส่วนร่วมจัดการศึกษาให้แก่เด็ก ๆ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กๆจะสูงขึ้น และพบอีกว่าถ้าครอบครัวที่ได้รับข่าวสารที่เหมาะสมจากโรงเรียนสม่ำเสมอ ก็จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษากับครูมากยิ่งขึ้น จะเห็นได้ว่าผู้ปกครองและครูก็ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการร่วมกันจัดการศึกษาเพื่อให้เด็กได้ประสบความสำเร็จในการศึกษา

จ่านอง แรกพินิจ (2540 : 137) ได้เสนอแนวทางและกล่าวถึงปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมได้แก่ ความสัมพันธ์เชิงประวัติศาสตร์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ภาวะผู้นำของบุคลากรในโรงเรียนและชุมชน การจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของชุมชน ภาวะผู้นำของ

บุคลากรในโรงเรียนและชุมชน การจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของชุมชน โดยมีรูปแบบของการมีส่วนร่วมคือ โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของการมีส่วนร่วมและการมีส่วนร่วมที่เกิดจากการเชื่อมประสานระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ส่วนขั้นตอนของการมีส่วนร่วมได้แก่ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมติดตามประเมินผลและร่วมรับผิดชอบ

ประกอบ คุณารักษ์ (อ้างถึงใน สิรินทร์ทิพย์ เกสร. 2545:14 – 15) ได้เสนอว่า การจัดการศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและผู้นำชุมชนนี้ หากจัดให้เหมาะสมแล้วจะมีความสำคัญดังต่อไปนี้

- 1) การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนเอง ประชาชนในชุมชนในฐานะเจ้าของการศึกษาจะรู้ว่า ประชาชนและบุตรหลานของตนต้องการอะไรจากระบบการศึกษา และอะไรในระบบที่มีอยู่แล้วประชาชนไม่ต้องการ ซึ่งเป็นการลดความสูญเปล่าทางการศึกษา
- 2) การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จะก่อให้เกิดความรู้สึกรู้ว่ามีอำนาจ มีส่วนร่วมเป็นเจ้าของโรงเรียน
- 3) การมีส่วนร่วม ทำให้มีโอกาสดำเนินการด้านการศึกษาได้อย่างเต็มที่ และมีการนำเอาทรัพยากรในท้องถิ่นไปใช้ในการจัดการศึกษามากขึ้น
- 4) ประชาชนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ แนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนเป็นอย่างดี
- 5) โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ได้ตรงตามความต้องการของผู้ปกครองและชุมชน ซึ่งจะส่งผลถึงนักเรียนต่อไป
- 6) โรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์กันดีขึ้น

สมพร อักษรสกุล (2544 : 6) ได้ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมว่า เป็นวิธีการหนึ่งในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคมได้วิธีหนึ่ง โดยการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมที่กำลังเกิดขึ้นไปในอนาคต ไม่ว่าโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ จะเป็นของรัฐบาล รัฐวิสาหกิจหรือเอกชนขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่

จากแนวคิดดังกล่าว จึงพอสรุปได้ว่า ชุมชนมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพราะชุมชนในฐานะเจ้าของการศึกษาจะรู้ว่าประชาชนและบุตรหลานต้องการอะไร ชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาได้หลายลักษณะ เช่น การมีส่วนร่วมในฐานะผู้จัดการศึกษา การมีส่วนร่วมในฐานะผู้มีสิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา การมีส่วนร่วมในฐานะกรรมการในคณะกรรมการที่กฎหมายกำหนด การมีส่วนร่วมในฐานะทรัพยากรบุคคล การมีส่วนร่วมในฐานะผู้สนับสนุนช่วยเหลือทั่วไป

2.3 ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมถือว่าเป็นหัวใจสำคัญในการทำงาน การมีส่วนร่วมของชุมชนถือว่าเป็นสิทธิพื้นฐานอันชอบธรรมที่ทุกคนควรได้รับโดยเฉพาะงานด้านการศึกษา การที่ชุมชนต้องการมีส่วนร่วม เพราะมีความปรารถนาที่จะให้บุตรหลานของตนเองมีคุณภาพ ซึ่งตรงกับแนวคิดของฮอยและมิสเคิล (Hoy & Miskel, 1996 : 289 - 290 อ้างถึงใน นพพงษ์ บุญจิตราคูล, 2540: 96) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียน ย่อมสามารถตัดสินใจร่วมกันได้ ซึ่งสามารถส่งผลต่อคุณภาพการสอนเป็นการรองรับการกระจายอำนาจที่จะมีขึ้น ในด้านการตัดสินใจขาดและคณะ (Shadid and others, 1982 อ้างถึงใน อัมพร เลิศณรงค์, 2545 : 24-25) ได้ให้แนวคิดในการจำแนกขั้นตอนหรือประเภทของการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกที่สุดที่จะต้องกระทำก็คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผนและการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้น จะได้คำถามที่ว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้ด้วยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานและประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์นั้นนอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลประโยชน์และเป็นโทษต่อตัวบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตคือ ความเห็น ความชอบและความคาดหวัง ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

นอกจากนั้น ซัมชันและอิงสตรอม (Sumtion and Engstrom อ้างถึงใน นพพงษ์ บุญจิตราคูล, 2540 : 36) ได้เสนอการจัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโรงเรียน โดยพิจารณาจากการมีส่วนร่วมของประชาชน คือการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ระดับการมีส่วนร่วมประกอบด้วย

1) การมีส่วนร่วมในระดับต้น คือ การมีส่วนร่วมในการรวบรวมข้อมูลให้รายละเอียดข้อมูล เพื่อการวางแผน การกำหนดนโยบาย ซึ่งจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในระดับการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในระดับต้น จึงต้องการการมีส่วนร่วมของประชาชนจำนวนมาก

2) การมีส่วนร่วมระดับกลาง คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวิเคราะห์ตีความข้อมูลที่เก็บรวบรวมในระดับต้น ซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากประชาชนจำนวนหนึ่งในการวิเคราะห์ตีความเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจ

3) การมีส่วนร่วมในระดับสูง คือ การมีส่วนร่วมตัดสินใจและดำเนินการเป็นผลต่อเนื่องจากการมีส่วนร่วมในระดับต้นและระดับกลาง ในการมีส่วนร่วมตัดสินใจจึงอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนจำนวนหนึ่งเท่านั้น

รีดเดอร์ (Reeder, 1974 อ้างถึงใน สุรเดช มาสินทพันธ์, 2545 : 22) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับหลักการเข้ามามีส่วนร่วม ไว้ 11 ประการ ดังนี้

- 1) เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องตามความเชื่อพื้นฐานของตน
- 2) เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับมาตรฐานคุณค่าของตนเอง
- 3) เป็นกิจกรรมที่ตรงตามเป้าหมาย หรือส่งเสริมปกป้องและรักษาผลประโยชน์ของตนเอง
- 4) เป็นกิจกรรมที่ตนเองมีประสบการณ์มาก่อน
- 5) เป็นกิจกรรมที่ตรงกับตนเองมีความคาดหวังเอาไว้
- 6) เป็นกิจกรรมที่ขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่
- 7) เป็นกิจกรรมที่ไม่มีการบีบบังคับ
- 8) เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับจารีตประเพณี
- 9) เป็นกิจกรรมที่ขึ้นอยู่กับโอกาสที่อำนวย
- 10) เป็นกิจกรรมที่ตรงตามความสามารถของตนเอง
- 11) เป็นกิจกรรมที่ได้รับการสนับสนุนจากบุคคลอื่น

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542 : 209-212) ได้เสนอแนวคิดถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียน ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า มี 8 ขั้นตอน คือ

- 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานก่อนร่วมดำเนินการ
- 2) การสร้างความสัมพันธ์กับประชาชนในชุมชน
- 3) การสร้างเครือข่ายของกลุ่มผู้มีส่วนร่วม
- 4) การสร้างกิจกรรม
- 5) การต่อรองเพื่อการดำเนินการ

- 6) การร่วมดำเนินการ
- 7) การร่วมประเมินผลการดำเนินการ
- 8) การร่วมกันรับผลประโยชน์จากการดำเนินการ

โรเจอร์ และชูเมคเกอร์ (1971 : 312-316 อ้างถึงใน จักรพงษ์ ทองเพชร. 2539 : 14) กล่าวว่า พลังในการตัดสินใจที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆ มีดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมในอำนาจอย่างกว้างขวาง
- 2) การตัดสินใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง โดยมีการปรึกษากับพวกที่รับผลกระทบ ซึ่งกระบวนการที่เกี่ยวกับการตัดสินใจดังกล่าว มีความสัมพันธ์กับตัวแปร ดังต่อไปนี้
 - 1.1 ความรู้เกี่ยวกับความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลง
 - 1.2 การชักจูงและการประเมินผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการตัดสินใจ
 - 1.3 การตัดสินใจที่จะยอมรับหรือปฏิเสธอันมีผลจากการประเมิน
 - 1.4 การสื่อสารเกี่ยวกับการตัดสินใจ
 - 1.5 การกระทำตามการตัดสินใจ

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นความร่วมมือของประชาชน ชุมชน ที่มีความคิดเห็นพ้องต้องกันและเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบ ร่วมตัดสินใจ ทั้งนี้การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์กร ตามกระบวนการคือ การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมตรวจสอบติดตามประเมินผลและรับประโยชน์ร่วมกัน

2.4 ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

สำหรับขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานั้น ได้มีผู้เสนอขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานไว้หลายท่าน ดังต่อไปนี้

ดิน ปรัชญพุทธิ (2541 : 263) กล่าวว่า การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ นั้น ประชาชนจะต้องมีโอกาสมิอำนาจหน้าที่ที่จะเข้าควบคุมกิจการนั้นด้วยตัวเอง ทั้งนี้เพื่อให้เขาเหล่านั้น มีความผูกพันในกิจการและเป็นผู้กำหนดชะตากรรมของตนเอง โดยมีขั้นตอนการมีส่วนร่วมดังนี้

- 1) ร่วมในการค้นหาสาเหตุของปัญหา
- 2) ร่วมในการตัดสินใจเลือกวิธีการแก้ปัญหา
- 3) ร่วมปฏิบัติการในกิจกรรม
- 4) ร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดจากกิจกรรม
- 5) ร่วมประเมินผลที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรม

จันนง แรกพินิจ (2540 : 11) ได้สรุปว่า ขั้นตอนการมีส่วนร่วมประกอบไปด้วย ขั้นตอนดังนี้ การร่วมคิด การร่วมวางแผน การร่วมปฏิบัติ การร่วมติดตามประเมินผลและการร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540 : 12) มีความเห็นว่าควรจำแนกขั้นตอนการมีส่วนร่วม ออกเป็นดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มโครงการ
- 2) การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผน
- 3) การมีส่วนร่วมในขั้นดำเนินโครงการ
- 4) การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลโครงการ

อภินันท์ รพีพัฒน์ (อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2541 : 116) ได้กำหนดช่องจังหวะและแบ่งระยะเวลาการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ไว้ดังนี้

- 1) การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข
- 2) การตัดสินใจเลือกแนวทางและวางแผนพัฒนาแก้ไขปัญหา
- 3) การปฏิบัติตามแผน
- 4) การประเมินกิจกรรม

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2541: 116) ได้กำหนดลักษณะและแบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 4 ขั้นตอน คือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
- 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ
- 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติการ
- 4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

รักษนก โสภพิศ (2542 : 62) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน

- 1) การร่วมกิจกรรมโรงเรียน
- 2) การจัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอน
- 3) การสนับสนุนการฝึกอาชีพ
- 4) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบ้านกับโรงเรียน
- 5) การเอาใจใส่ติดตามผลการเรียน

วสันต์ ภูเกียรติกุล (2542 : 13) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 3 ขั้นตอนคือ

- 1) การร่วมคิดวิเคราะห์ปัญหาความต้องการของชุมชน
- 2) การจัดตั้งองค์กร เพื่อแก้ปัญหาและทำกิจกรรมร่วมกัน
- 3) ร่วมกันประเมินผลจากการดำเนินงาน

โคเฮน และอัลฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1977 อ้างถึงในอุทัย บุญประเสริฐ, 2543 : 114) ได้สรุปแนวคิดขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ 4 ขั้นตอน คือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน
- 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

จากความหมายดังกล่าว พอสรุปได้ว่า ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานั้นมี 4 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์ปัญหา ร่วมวางแผนการดำเนินงาน ร่วมดำเนินงาน และร่วมติดตามประเมินผล

3. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามแนวทางในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

เนื่องจากกระแสความเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ และการเห็นความสำคัญของการศึกษารวมถึงมีการติดตามการดำเนินงานการศึกษา หน่วยงานรัฐซึ่งเป็นแกนหลักสำคัญในการจัดการศึกษาได้กำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาการศึกษาขึ้นตามโอกาสอันควร ในส่วนที่จะได้กล่าวนี้มีการให้ความสำคัญต่อการนำคนในสังคมชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดการมีส่วนร่วมของชุมชน ในประเด็นที่จะศึกษาดังนี้

3.1. การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา และทัศนะของนักบริหารการศึกษา ได้อธิบายเป็นหลักการสำคัญไว้ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542 : 54 – 55) ได้กล่าวถึงหมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา มาตรา 58 ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงินและทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว

ชุมชน องค์กร ชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่นและต่างประเทศมาใช้ในการศึกษาดังนี้

1. ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาโดยอาศัยภาษีเพื่อการศึกษาได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

2. ใ้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชนองค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริหารทรัพยากร และทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น ทั้งนี้ให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นส่งเสริมและให้แรงจูงใจในการระดมทรัพยากรดังกล่าว โดยการสนับสนุนการอุดหนุนและใช้มาตรการลดหย่อนหรือยกเว้น ภาษี ตามความเหมาะสมและความจำเป็น ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด

ศิริกาญจน์ โกศล (2542 : 53) กล่าวถึง การกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา (educational resource mobilization) ว่าเนื่องจากสถานศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ต้องอาศัยความร่วมมือและความช่วยเหลือจากคนภายในชุมชนค่อนข้างมาก ทำให้ผู้นำชุมชนโดยคณะกรรมการสถานศึกษาต้องมีส่วนร่วม กับสถานศึกษา เพื่อระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา มาใช้พัฒนาสถานศึกษาตลอดมา ซึ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรเพื่อศึกษามีดังนี้

1. แหล่งทรัพยากร ได้แก่ คหบดีในท้องถิ่น ญาติของข้าราชการระดับสูงที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา เจ้าอาวาส ลูกศิษย์เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน ศิษย์เก่า องค์กรการกุศลต่าง ๆ และคนในชุมชน

2. วิธีระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา สถานศึกษาอาจจะใช้วิธีระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาหลายวิธี ได้แก่ การขอบริจาคจากแหล่งทรัพยากรทั้งในชุมชนและนอกชุมชน เช่น การขอบริจาคเครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องใช้ในการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และสื่อการเรียนรู้เพื่อ การปฏิรูปการศึกษา การจัดกิจกรรมทางศาสนา เช่น การทอดผ้าป่า การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานศึกษา เช่น การขอบริจาคสิ่งของ อาหาร ถ้วยรางวัล หรือเสื้อผ้า เพื่อเป็นรางวัลให้เด็ก ในงานกีฬาสี งานวันประถมศึกษาและวันเด็ก การตั้งสหกรณ์ในสถานศึกษา และการตั้งกองทุน ในสถานศึกษา

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2544 : 113) กล่าวว่า การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา ให้ยึดหลักการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว ชุมชน สถาบัน องค์กรต่าง ๆ ในสังคม รวมทั้งหลักประโยชน์ที่ผู้เรียนได้รับและหลักความสามารถใน

การจ่าย กล่าวคือ การศึกษาระดับใดที่กฎหมายกำหนดให้เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนที่จะได้รับ ถือเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของรัฐที่ต้องจัดให้มีบริการดังกล่าว ได้แก่ การศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย อย่างไรก็ตาม ค่าใช้จ่ายสำหรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นรายได้จากการเก็บภาษีทางอ้อม ที่รัฐจัดเก็บตามความสามารถในการเสียภาษี จึงถือได้ว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้วย ส่วนการศึกษาระดับอุดมศึกษานั้นผลประโยชน์ส่วนใหญ่มุ่งอยู่กับผู้เรียนมากกว่าที่สังคมส่วนรวมได้รับ กล่าวคือผู้ที่ได้รับการศึกษาสูงขึ้นจะมีศักยภาพในการหารายได้ที่สูงขึ้น ดังนั้นผู้เรียนจึงควรร่วมรับภาระต้นทุนการศึกษาตามกำลังความสามารถและประโยชน์ที่ตนเองได้รับ

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2545 : 23 – 26) กล่าวถึง การจัดระบบทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา ตามหมวด 8 ดังต่อไปนี้

ก. การระดมทุนการศึกษา เป็นเรื่องของการลงทุนเพื่ออนาคต และสังคมต้องลงทุนเพื่อการศึกษา ในสถานการณ์ที่ประเทศประสบภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ งบประมาณที่รัฐจัดให้ตามปกติย่อมไม่สามารถสนับสนุนการศึกษาได้อย่างเพียงพอ จึงต้องระดมทุนจากแหล่งต่าง ๆ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในสังคม เมื่อระดมทุนแล้วต้องจัดสรรให้อย่างเป็นธรรม เสมอภาคและเกิดประสิทธิภาพ การบริหารทรัพยากรเพื่อการศึกษาต้องเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพไม่เปิดโอกาสให้มีการรั่วไหล ขณะเดียวกันก็ต้องจัดระบบการตรวจสอบการใช้จ่ายให้มีประสิทธิภาพเช่นกัน กิจกรรมเพื่อการปฏิรูปการศึกษาก่อให้เกิดรายจ่ายเพิ่มขึ้นเป็นภาระของรัฐหลายด้าน ที่สำคัญคือ การที่กฎหมายกำหนดให้รัฐต้องจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย นอกจากนั้นก็ยังมีการใช้จ่ายในการตั้งกองทุนต่าง ๆ ที่กฎหมายกำหนด การเร่งรัดพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา การเร่งรัดพัฒนาสื่อและเทคโนโลยี อันเป็นผลจากการปฏิรูปการศึกษา การระดมทุนโดยการเก็บภาษีเพื่อการศึกษาหรือการจัดตั้งธนาคารเพื่อการศึกษาเป็นแนวทางที่ไม่เหมาะสมในสภาพเศรษฐกิจที่ตกต่ำในขณะนี้ การจัดเก็บภาษีมรดกทางอ้อมโดยการเพิ่มค่าธรรมเนียมการโอนมรดกที่ดินเป็นวิธีหนึ่งที่สามารถทำได้ การเพิ่มรายการหักค่าลดหย่อนภาษีสำหรับการบริจาคเงินเพื่อการศึกษา เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะเพิ่มแรงจูงใจในการบริจาคเงินเพื่อการศึกษา และหากรัฐไม่มีรายได้เพียงพอในระยะปรับตัวห้าปีแรก วิธีระดมทุนที่น่าจะดีที่สุดคือ การออกพันธบัตรซึ่งดีกว่าการกู้จากต่างประเทศ หลังจากห้าปีแล้วหากมีระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและคุ้มค่าและเพิ่มสัดส่วนครูต่อนักเรียนให้อยู่ในระดับหนึ่งต่อยี่สิบห้าหรือสูงกว่านั้นก็จะลดภาระค่าใช้จ่ายได้อีกส่วนหนึ่ง ทั้งนี้ปัญหาที่รัฐบาลต้องคำนึงถึง คือ บทบัญญัติในพระราชบัญญัติการกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ พ.ศ. 2542 ซึ่งกำหนดให้รัฐต้องจัดสรร

งบประมาณให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร้อยละสามสิบห้าของรายรับในปีงบประมาณ 2549 นั้น จะทำให้รัฐไม่มีค่าใช้จ่ายเพียงพอในการจัดการศึกษาหากยังคงใช้รูปแบบการวิธีการดำเนินการดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ข. การจัดสรรงบประมาณ การใช้จ่ายเงินงบประมาณต้องเป็นไปอย่างคล่องตัว เน้นผลที่เกิดเป็นสำคัญ คำนึงถึงความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานของผู้เรียนและมีประสิทธิภาพ การจัดสรรงบประมาณเพื่อจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานพิจารณาจากผู้เรียน (จำนวนและลักษณะ เฉพาะตัว เช่น ผู้ด้อยโอกาส) และระดับคุณภาพของสถานศึกษา โดยจัดสรรในลักษณะวงเงิน รวมกัน

ค. การใช้ทรัพยากรเพื่อการศึกษา สถานศึกษาของรัฐมีอำนาจในการปกครอง ดูแล บำรุงรักษา ใช้และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา ทั้งที่เป็นที่ราชพัสดุและบรรดา อสังหาริมทรัพย์ ที่ได้มาโดยมีผู้อุทิศให้หรือโดยการซื้อหรือแลกเปลี่ยน จากรายได้ของสถานศึกษา เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรเพื่อการศึกษา จำเป็นต้องปรับระบบการบริหารงานงบประมาณ การเงินการบัญชีของสถานศึกษาให้เหมาะสม โดยเปลี่ยนระบบบัญชีสถานศึกษาจากเกณฑ์เงินสดไปสู่ เกณฑ์พึงรับพึงจ่าย เพื่อให้สะท้อนการใช้จ่ายจริงของสถานศึกษาและต้องกำหนดหลักกรณนโยบาย บัญชี การบันทึกรายการบัญชีและรูปแบบรายงานการเงินใหม่ทั้งหมด สิ่งที่จะต้องเร่งรัดพัฒนา ต่อเนื่อง คือ ระบบข้อมูลสารสนเทศของทุกหน่วยงานในระบบใหม่ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยราชการใน ส่วนกลาง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาอื่น เพื่อให้กระทรวง ศึกษาธิการมีฐานข้อมูลที่ทันสมัย ทันการณ์ และถูกต้อง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจใน การบริหารงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2547 : 208 - 209) ได้กล่าวถึงบทบาทของชุมชนในการให้บริการทรัพยากรแก่โรงเรียนไว้ว่า ในการที่โรงเรียนจะขอ ความร่วมมือให้ชุมชนมีบทบาทในด้านการให้บริการทรัพยากรแก่โรงเรียนนั้น อาจจะทำหลาย ลักษณะแล้วแต่ลักษณะของทรัพยากรและได้นำเสนอรูปแบบการดำเนินการดังนี้

1. ทรัพยากรมนุษย์ ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบของที่ปรึกษา วิทยากร ช่วยสอนประจำ
2. ทรัพยากรการเงิน ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบของการบริจาค ให้เปล่า สบทบให้เฉพาะเรื่อง จัดตั้งเป็นกองทุนและอุปการะเฉพาะเรื่อง
3. ทรัพยากรอุปกรณ์ ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบของการจัด นิทรรศการให้รู้ทั่วกัน การแลกเปลี่ยนกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน การให้โรงเรียนยืมเป็นการ ชั่วคราว การบริจาคให้เป็นการเฉพาะสิ่ง

4. ทรัพยากรวัสดุ ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบของสนับสนุนวัสดุเหลือใช้/วัสดุสิ้นเปลือง ขอบริจาค ขายราคาถูกและให้เด็ก

5. ทรัพยากรอาคารสถานที่ ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบของบริการให้ยืมและบริการให้ฝึก

6. ทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบของร่วมสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ใช้เป็นแหล่งประกอบการศึกษา และเรียนรู้จากของจริง

7. ทรัพยากรด้านเทคโนโลยี ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบของการให้บริการความรู้เทคโนโลยีต่างๆ เช่น โรงงาน โรงเลื่อย โรงสี อุตสาหกรรมต่าง ๆ และเทคโนโลยีพื้นบ้านต่างๆ

จากที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า สถานศึกษาและรัฐเป็นผู้มีหน้าที่ในการจัดหาและระดมเพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้สามารถกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา โดยอาศัยความร่วมมือและความช่วยเหลือจากภายในและภายนอกชุมชนเพื่อส่งผลถึงคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพต่อไป

3.2 การจัดหลักสูตรสถานศึกษา

ในการจัดหลักสูตรสถานศึกษา ตามแนวคิดและหลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 นั้นมีนักการศึกษาและผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษากล่าวไว้หลายท่านดังต่อไปนี้

โสภณ โสมดี (2545 : 20) กล่าวถึงเหตุผลในการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรว่า หลักการสำคัญของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 คือ เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลาเรียนและรูปแบบในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา หน่วยงานหรือครอบครัวสามารถนำไปจัดได้หลายรูปแบบครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย ที่สำคัญคือสามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์ และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานจะเอื้อให้โรงเรียนสามารถพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและโรงเรียน โรงเรียนสามารถบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้ความงดงามของสถานศึกษามีความหลากหลายแต่จะเชื่อมโยงเป็นเอกภาพโดยมาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งเป็นตัวกำหนดคุณภาพการเรียนรู้ และเป็นเครื่องมือส่งเสริม กำกับดูแลให้โรงเรียนสามารถพัฒนาไปสู่จุดสูงสุดโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน โรงเรียนจะสามารถพัฒนาหลักสูตรและมีศักยภาพการจัดการเรียนรู้ให้เกิดคุณภาพการศึกษาได้นั้น เงื่อนไขความสำเร็จที่สำคัญที่สุด คือ ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่เอื้อต่อการใช้หลักสูตรใหม่

กรมวิชาการ (2543 : 14) ได้กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรระดับสถานศึกษาดังนี้

1. ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรระดับสถานศึกษา หมายถึง การจัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

2. ความสำคัญและความจำเป็นของการพัฒนาหลักสูตรระดับสถานศึกษา

2.1 การจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากชีวิตจริงของตนเอง เป็นการเรียนรู้ที่เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงแก่ผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ และดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

2.2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 27ม วรรค 2 กำหนดให้สถานศึกษามีหน้าที่ในการจัดทำสาระของหลักสูตร ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

2.3 ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรระดับสถานศึกษา การพัฒนาหลักสูตรระดับสถานศึกษาดำเนินการได้ดังนี้

1) ศึกษาองค์ประกอบของหลักสูตร ว่ากำหนดสาระสำคัญไว้อย่างไร และความสัมพันธ์สอดคล้องกันอย่างไร

2) วิเคราะห์ขอบข่ายสาระการเรียนรู้ ที่กำหนดไว้ทั้งองค์ประกอบด้านความรู้ ทักษะ/กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม

3) ศึกษาสภาพปัญหาของชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความต้องการของชุมชนและสังคม

4) ปรับปรุงสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมในส่วนที่ต้องจัดให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน

5) ตรวจสอบความสอดคล้องของสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมกับมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มวิชาและมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

6) วางแผนการจัดการเรียนการสอนตามขอบข่ายสาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ เวลา และหน่วยกิตตามที่หลักสูตรแกนกลางกำหนด

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ (2542 : 17) กล่าวถึง ผู้ทำหน้าที่ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นได้แก่ ศึกษาธิการในท้องถิ่นอาจเป็นศึกษาธิการระดับเขตการศึกษา ระดับจังหวัด และระดับอำเภอ มีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาหลักสูตร จากหลักสูตรแกนกลางให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเอกสารประกอบหลักสูตร เช่น

แนวการสอน คู่มือครู สื่อการเรียนการสอน และเครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการของแต่ละโรงเรียนน่าจะมียุทธศาสตร์หนึ่งในการประสานงาน กระตุ้นหรือเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น เพื่อให้หลักสูตรแกนกลางมีความเหมาะสมกับสภาพชุมชนรอบ ๆ โรงเรียนหรืออาจจะพัฒนาหลักสูตรย่อยของท้องถิ่นขึ้นมาเองเสริมหลักสูตรแกนกลาง โดยเฉพาะรายวิชาเลือกเสรี ครูผู้สอนเป็นบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งเพราะโดยหน้าที่แล้วจะต้องเตรียมการสอนให้เหมาะสมกับสภาพห้องเรียนแต่ละห้อง สิ่งที่เป็นผลของการเตรียมการสอน เช่น โครงสร้างการสอน แผนการสอน สื่อการเรียนการสอน เครื่องมือวัดผลการเรียนรู้ ล้วนเป็นผลของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น นอกจากนั้นยังอาจพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ได้อีกตามความคิดสร้างสรรค์ ถ้าสิ่งนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับหลักสูตรถือว่าเป็นการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2547 : 230) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านวิชาการไว้ว่า ชุมชนควรมีส่วนร่วมพิจารณาหลักสูตรและจัดการเรียนการสอน โดยคำนึงว่าหลักสูตรที่ดี คือ หลักสูตรที่ต้องเอาชุมชนเข้ามาประสานสัมพันธ์กันให้ได้ ชุมชนต้องมีบทบาท หน้าที่พัฒนาและร่วมมือกันวิเคราะห์เนื้อหาที่มีอยู่ ส่วนใดบ้างที่สามารถจะปรับให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการและเงื่อนไขของชุมชน การจัดการเรียนการสอนให้หันไปสนใจในระบบเรียนรู้ที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นให้มากยิ่งขึ้น เพื่อความเข้าใจและนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาในชุมชนต่อไป

सररค์ วรอินทร์ และทิพวัลย์ คำคง (2545 : 27) ได้กล่าวถึง การเข้าไปมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษา เข้าไปมีส่วนร่วมในรูปแบบของคณะกรรมการ เช่นคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร คณะกรรมการความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน เป็นต้น

จึงสรุปได้ว่า แนวการจัดหลักสูตรสถานศึกษานั้นสถานศึกษาจะต้องให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดหลักสูตรสถานศึกษา นับตั้งแต่การศึกษาปัญหาความต้องการร่วมวิเคราะห์ ร่วมวางแผน ร่วมจัดทำและร่วมประเมินผล เพื่อที่จะให้หลักสูตรสถานศึกษาตรงตามความต้องการของโรงเรียนและชุมชนมากที่สุด อันจะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากชีวิตจริงและสิ่งที่ใกล้ตัว และสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันต่อไป

3.3 การจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน

การจัดกระบวนการเรียนรู้ เป็นหน้าที่หลักของสถานศึกษาและชุมชนเพื่อร่วมกันสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน การศึกษาทำให้สังคมและชุมชนมีประสิทธิภาพ สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งมีแนวคิดและสาระสำคัญจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ดังต่อไปนี้

จันง แรกพินิจ (2540 : 6) กล่าวถึงการจัดการศึกษาและการมีส่วนร่วมของชุมชน ว่า การเข้าไปมีบทบาทของรัฐในการจัดการศึกษา ส่งผลให้โรงเรียนเติบโตและเข้มแข็งอย่างรวดเร็วจนบดบังการศึกษาแบบอื่นที่มีอยู่ในชุมชน ผู้คนจำนวนมากต่างพากันเข้าใจว่า “การศึกษา คือการไปโรงเรียน” จึงได้ให้ความสำคัญต่อโรงเรียนในฐานะศูนย์กลางของการศึกษา และอุปถัมภ์ค้ำจุนโรงเรียนตลอดมา การเกิดเติบโตและดำรงอยู่ของโรงเรียนโดยเฉพาะในระดับประถมศึกษาเกิดขึ้นภายใต้บริบทของสังคมชุมชน

กรมวิชาการ (2543 : 25) กล่าวว่า สถานศึกษาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้และสังคมแห่งปัญญา เนื่องจากการศึกษาเป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การเรียนรู้จะช่วยพัฒนาคนทั้งร่างกายและจิตใจให้มีคุณภาพ มนุษย์และธรรมชาติสร้างแหล่งเรียนรู้ ที่จะช่วยให้สามารถเรียนรู้ และเกิดการเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย ตามความต้องการทุกเพศ ทุกวัย ทุกเวลา ทุกสถานที่โดยไม่จำกัด ในยุคโลกาภิวัตน์การรับรู้ข่าวสารข้อมูลเรื่องราวความก้าวหน้าเป็นไปอย่างรวดเร็วทันสมัย จึงจำเป็นที่จะต้องพัฒนาคนไทยให้เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ ใฝ่รู้ ทันโลกทันเหตุการณ์ เพื่อปรับเปลี่ยนตัวเองให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ฉะนั้นโรงเรียนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนเพื่อพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ในขณะที่เดียวกันโรงเรียนก็ควรเอื้อต่อชุมชน โดยการให้ความรู้แก่ชุมชนและการบริการด้านต่าง ๆ ของโรงเรียน ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของบุคคล โดยพัฒนาแหล่งเรียนรู้สู่ชุมชนตามขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามเป้าหมายโดย
 - สำรวจความต้องการของชุมชนเพื่อให้บริการด้านต่าง ๆ
 - สำรวจความพร้อมด้านต่าง ๆ และศักยภาพของโรงเรียน
2. วางแผนเพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา กำหนดผู้รับผิดชอบ โดยแต่งตั้งคณะกรรมการเขียนโครงการ
3. ดำเนินกิจกรรมตามโครงการเพื่อสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา
4. ส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ โดยการประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น
 - เสียงตามสาย แจกเอกสาร หนังสือพิมพ์ ฯลฯ
5. ประเมินและพัฒนาการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
 - การกำกับ ติดตาม ตรวจสอบและรายงาน
1. จัดระบบการกำกับ ติดตาม ประเมินและรายงาน
2. กำหนดแนวทางและเครื่องมือในการติดตามประเมินผล
3. ดำเนินการ กำกับ ติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงานภายในสถานศึกษาและเตรียมรับการประเมินภายนอก

4. ประมวลผลการติดตามและรายงานผล

5. รายงานต่อประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2544 : 39) กล่าวถึงการจัดกระบวนการเรียนรู้ว่าการจัดการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพอันจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและรอบด้าน นอกจากนี้ในมาตรา 25 และมาตรา 29 ของกฎหมายการศึกษาแห่งชาติ กำหนดให้รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงาน และการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ เช่น ห้องสมุดสาธารณะ พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนพฤกษศาสตร์ สวนสาธารณะ อุทยานวิทยาศาสตร์ ศูนย์เยาวชน ศูนย์กีฬา ฯลฯ อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน บุคคล องค์กรและสถาบันทางสังคม โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นภายในชุมชน

โสภณ โสมดิ (2545 : 18) กล่าวว่า พ่อแม่ ผู้ปกครองบางส่วน ยังเข้าใจว่าลูกจะมีความรู้ได้ต้องไปเรียนรู้ที่โรงเรียนเท่านั้น แนวคิดที่ถูกต้องคือพ่อแม่ตนเอง คือครูคนแรกของการเรียนรู้ควรเริ่มต้นที่บ้าน โดยพ่อแม่ ผู้ปกครอง ต้องสร้างนิสัยการเรียนรู้ให้กับเขาตั้งแต่เด็ก เช่น เล่าเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันให้ฟัง อ่านหนังสือให้ฟังแล้วเปิดโอกาสให้ซักถามให้เกิดความอยากรู้อยากคิดตามต่อไป พ่อแม่จึงมีบทบาทสำคัญในการชี้โลกกว้าง การสร้างภูมิคุ้มกันทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ ให้กับลูก นอกจากนี้สิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเด็กก็เปรียบเสมือนครูเช่นกัน เพราะสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวเขาสามารถเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น อาทิ วิทย์ โทรทัศน์ พัดลม ใบไม้ ต้นไม้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น แนวคิดที่ถูกต้องคือในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้นจะอาศัยความรู้ ความสามารถของครูเพียงอย่างเดียวคงไม่พอ จำเป็นต้องระดมสรรพกำลังจากชุมชนและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาช่วยด้วย เพราะในชุมชนนั้นมีทรัพยากรมากมาย อาทิ ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาไทย แหล่งท่องเที่ยว โบราณสถาน วัดวาอาราม เป็นต้น เหล่านี้ล้วนเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สามารถช่วยให้ผู้เรียนหาความรู้ได้อย่างไม่มีวันจบสิ้น นอกจากนี้การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุดนั้นยังเป็นหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องอีกหลายฝ่าย เช่น องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ฯลฯ ซึ่งล้วนแล้วแต่มีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาทั้งสิ้น

สรรรถ วรรณทร์ และทิพวัลย์ คำคง (2545 : 27-28) กล่าวว่า ชุมชนสามารถเข้าไปมีบทบาทในการจัดการศึกษาได้ ดังนี้

1) การเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2) การเข้าไปมีส่วนร่วมในรูปแบบของคณะกรรมการ เช่น กรรมการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา คณะกรรมการความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

3) การเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับสถานศึกษาและเยาวชน ในรูปแบบของสถานศึกษาดูงานแหล่งฝึกงาน และเป็นวิทยากร เป็นต้น

4) การให้ความร่วมมือกับสถานศึกษา ในการส่งเสริมการเรียนรู้ของบุตรหลานตนเอง เช่น การสอนเสริม การทบทวนดูแลความประพฤติ การอบรมสั่งสอน เป็นต้น

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึง การสนับสนุนของชุมชนการจัดการศึกษาของสถานศึกษาไว้ดังนี้

1) การให้ทุนสนับสนุน เป็นการจัดหาเงินงบประมาณ สนับสนุนการจัดการศึกษา โดยการจัดหาทุน งบประมาณหรือการเสียภาษีส่งเสริมการจัดการศึกษา

2) การจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นการสื่อสารข้อมูลระหว่างชุมชน ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ วิธีการดำเนินการ เช่น การจัดทำหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น รายการวิทยุ เวทีประชาคม เป็นต้น

สรุปได้ว่าการจัดกระบวนการเรียนรู้ สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ไม่เฉพาะแต่ในสถานศึกษาเท่านั้น ดังนั้นสถานศึกษาจึงต้องให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เริ่มตั้งแต่มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผล เพื่อที่จะนำแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

3.4 การตรวจสอบ ติดตาม และประเมินประสิทธิภาพการใช้จ่ายงบประมาณ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 46) ได้กล่าวว่า คณะกรรมการสถานศึกษามีบทบาทหน้าที่ร่วมรับผิดชอบการดำเนินงานของสถานศึกษา เพื่อรับทราบความก้าวหน้าการดำเนินงาน สถานศึกษาจะต้องรายงานผลการดำเนินงานให้คณะกรรมการสถานศึกษาได้รับทราบอย่างน้อยภาคเรียนละหนึ่งครั้ง ซึ่งสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาควรจะมีบทบาทและหน้าที่สัมพันธ์กัน โดยสถานศึกษาจะต้องจัดทำปฏิบัติงานและรายงานผลการดำเนินงานตามแผนงานโครงการ

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 39) ได้กำหนดขอบข่ายและภาระกิจการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในการบริหารงบประมาณในด้านการตรวจสอบ ติดตามและประเมินประสิทธิภาพการใช้จ่ายงบประมาณ ไว้ 2 ประเด็น คือ

1. การตรวจสอบติดตาม การใช้จ่ายเงินและผลการดำเนินการ
2. การประเมินผลการใช้จ่ายเงินและผลการดำเนินการ

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2544 :127 – 136) กล่าวว่า ระบบงบประมาณการเงินและบัญชีของสถานศึกษา จากการปรับเปลี่ยนโครงสร้างองค์กร และการแบ่งส่วนงาน รวมทั้งการกระจายอำนาจการบริหาร และการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง จำเป็นต้องจัดทำระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานตามพระราชบัญญัติวิธีการงบประมาณขึ้นใหม่ดังนี้ กระบวนการจัดทำงบประมาณระดับราชการส่วนกลางและกระบวนการจัดทำงบประมาณด้วยระบบงบประมาณระดับองค์กรปฏิบัติในท้องถิ่น สถานศึกษาเป็นผู้เสนอความต้องการงบประมาณด้วยระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน ประกอบด้วยวัตถุประสงค์ เป้าหมาย ผลการดำเนินงานและตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพผ่านเขตพื้นที่การศึกษาไปยังคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดให้งบประมาณของสถานศึกษาภายใต้เขตพื้นที่การศึกษาแยกจากงบประมาณของเขตพื้นที่การศึกษา ให้อำนาจสถานศึกษาในการบริหารจัดการงบประมาณของสถานศึกษาอย่างอิสระ คล่องตัว เพื่อจัดการศึกษาสนองตอบความต้องการของผู้เรียน อีกทั้งกำหนดให้สถานศึกษาเป็นหน่วยบริหารการเงิน มีหน้าที่เสนอเป้าหมายและความต้องการงบประมาณ รวมทั้งได้รับการจัดสรรงบประมาณตามข้อตกลงการใช้ทรัพยากรผ่านเขตพื้นที่การศึกษา และให้เขตพื้นที่การศึกษาเป็นหน่วยงบประมาณและหน่วยบริหารการเงิน

ระบบการตรวจสอบ ติดตามและประเมินผลการใช้งบประมาณเพื่อการศึกษา การให้อิสระและความคล่องตัวในการบริหารจัดการทรัพยากรได้เองของสถานศึกษา ต้องควบคู่กับระบบการตรวจสอบ ติดตาม และประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลการใช้งบประมาณทางการศึกษา เพื่อความโปร่งใสของการดำเนินงาน สถานศึกษาจึงจัดให้มีระบบการตรวจสอบภายใน ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการสถานศึกษา โดยคณะกรรมการสถานศึกษาแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบจำนวนไม่น้อยกว่าสามคน ที่คัดเลือกจากคณะกรรมการสถานศึกษา (อย่างน้อยหนึ่งคนต้องมีความรู้เรื่องการเงิน บัญชี) เพื่อทำหน้าที่วิเคราะห์หลักเกณฑ์การรายงานการเงิน ติดตามตรวจสอบการดำเนินงาน ให้คำปรึกษาหรือเสนอแนะรวมทั้งความเห็นต่อคณะกรรมการสถานศึกษา ในกรณีที่สถานศึกษาไม่สามารถจัดให้มีคณะกรรมการตรวจสอบภายในได้ ให้หน่วยตรวจสอบภายในของเขตพื้นที่การศึกษาทำหน้าที่แทน

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2547 : 317) ได้กล่าวถึงบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษา ซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชนไว้ว่า คณะกรรมการสถานศึกษา ควรมีอำนาจและบทบาทหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1. การพิจารณาวิสัยทัศน์โรงเรียน
2. การพิจารณานโยบายและแผน
3. การพิจารณางบประมาณ
4. การพิจารณารายงานการประเมินคุณภาพของโรงเรียน
5. การประเมินผลงานของบุคลากร
6. การระดมทรัพยากร
7. การให้คำปรึกษาแก่ผู้บริหารโรงเรียน
8. การช่วยประชาสัมพันธ์โรงเรียน
9. การช่วยประสานงานกับหน่วยงานภายนอก
10. การให้ข้อมูลข่าวสาร

สรรพศรี วรอินทร์ และทิพวัลย์ คำคง (2545 : 28) ได้เสนอแนวทางการตรวจสอบและติดตามผล การจัดการศึกษาของสถานศึกษาไว้ว่า ตามหลักการจัดการศึกษาตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ได้กำหนดให้องค์กรระดับราชการในส่วนกลางเป็นผู้กำหนดนโยบายและมาตรฐานการศึกษา โดยให้อิสระแก่สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่นดำเนินการจัดการศึกษา และให้ท้องถิ่นรวมทั้งหน่วยงานด้านมาตรฐาน ทำหน้าที่กำกับตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษา ดังนั้นชุมชนจึงต้องมีบทบาทในการตรวจสอบและติดตามผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ดังนี้

1. การเป็นคณะกรรมการตรวจสอบ
2. การติดตามความเคลื่อนไหวของการจัดการศึกษาของสถานศึกษา
3. การวิพากษ์วิจารณ์ ให้ความคิดเห็นในการจัดการของสถานศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 : 41) กล่าวถึงแนวทางปฏิบัติเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานงบประมาณ ในเรื่องการจัดทำแผนกลยุทธ์หรือแผนพัฒนาการศึกษาดังนี้ รัฐบาลกระทรวงศึกษาธิการ นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาและชุมชนมีส่วนร่วมดำเนินการดังนี้

1. ทบทวนภารกิจการจัดการศึกษาของสถานศึกษาและรายงานข้อมูลสารสนเทศที่เกี่ยวข้อง
2. วิเคราะห์สภาพแวดล้อมของสถานศึกษาที่มีผลกระทบต่อการจัดการศึกษา (SWOT) และประเมินสภาพของสถานศึกษา
3. กำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) พันธกิจ (Mission) และเป้าประสงค์ (Corporate Objective) ของสถานศึกษา
4. กำหนดกลยุทธ์ของสถานศึกษา

5. กำหนดผลผลิต(Outputs) ผลลัพธ์ (Outcomes) และตัวชี้วัดความสำเร็จ (Key Performance Indicators: KPI) โดยจัดทำเป็นข้อมูลสารสนเทศ

6. กำหนดเป้าหมายระยะปานกลางของผลผลิตในเชิงปริมาณ คุณภาพและผลลัพธ์ที่สอดคล้องกับผลการปฏิบัติงานของสถานศึกษาที่จะทำร่องรอยข้อตกลงกับเขตพื้นที่การศึกษา

7. จัดทำรายละเอียดโครงสร้าง แผนงาน/โครงการและกิจกรรมหลัก

8. จัดให้รับฟังความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อปรับปรุง และนำเสนอขอความเห็นชอบต่อคณะกรรมการสถานศึกษา

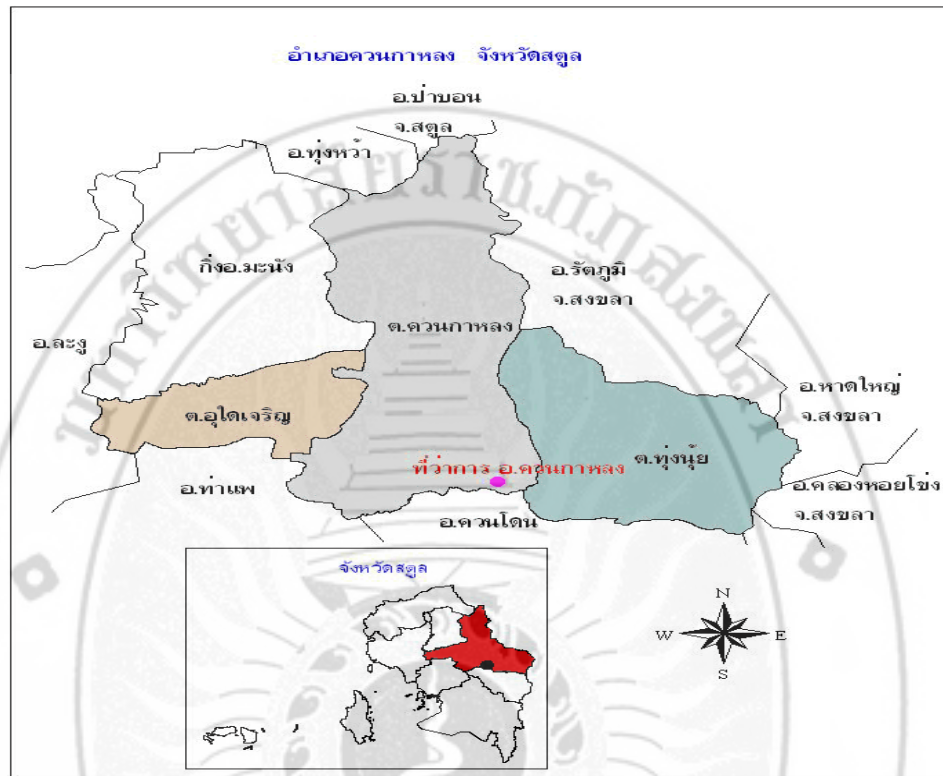
9. เผยแพร่ประกาศต่อสาธารณชน

จึงสรุปได้ว่า การตรวจสอบ ติดตามและประเมินประสิทธิภาพการใช้จ่ายงบประมาณ ถือเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการสถานศึกษา ซึ่งสถานศึกษาจะต้องให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ตั้งแต่มีส่วนร่วมในการวางแผนใช้จ่ายงบประมาณ ร่วมดำเนินการ ร่วมตรวจสอบและร่วมประเมินผล เพื่อให้การบริหารงบประมาณ มีความโปร่งใสและได้ใช้ประโยชน์ตรงตามความต้องการมากที่สุด

4. อำเภอกวนกาหลง จังหวัดสตูล

ข้อมูลทั่วไปของอำเภอกวนกาหลง จังหวัดสตูล ผู้วิจัยทำการศึกษาจากเอกสาร ของสำนักทะเบียนอำเภอกวนกาหลง 2549 และเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ <http://amphoe.com/picture/57/map1157956422> (เข้าถึง วันที่ 25 มิถุนายน 2550) สรุปได้ดังนี้

4.1 แผนที่อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล



ภาพที่ 1 แสดงแผนที่อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล

(<http://amphoe.com/picture/57/map1157956422> เข้าถึง วันที่ 25 มิถุนายน 2550)

4.2 ประวัติอำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล

อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล เดิมเป็นตำบลหนึ่งอยู่ในการปกครอง ของอำเภอเมืองสตูล ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2502 กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย (ในขณะนั้น) ได้จัดตั้งนิคมสร้างตนเองในพื้นที่บางส่วน โดยมีราษฎรจากจังหวัดพัทลุง สงขลา ตรังและนครศรีธรรมราชอพยพเข้ามาอยู่อาศัยทำให้ประชาชนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว กระทรวงมหาดไทยจึงประกาศเป็นกิ่งอำเภอควนกาหลง เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2512 มีเขตการปกครอง 4 ตำบล คือ ตำบลทุ่งใหญ่ ตำบลควนกาหลง ตำบลท่าแพ และตำบลแปะ-ระ โดยกรมประชาสงเคราะห์ได้มอบที่ดินพร้อมอาคาร จำนวน 125 ไร่ ให้ใช้เป็นที่ทำการอำเภอชั่วคราว และได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอในปี พ.ศ. 2519 ตามพระราชกฤษฎีกา จัดตั้งเป็นอำเภอควนกาหลง ประกาศในพระราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ 8 กันยายน 2519 และระหว่างรอพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเป็นอำเภอ กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศตั้ง

กิ่งอำเภอท่าแพ เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2519 โดยแยก ตำบลท่าแพกับตำบลแปะ-ระ ออกไป ต่อมา อำเภอควนกาหลง ได้ตั้งตำบลใหม่เพิ่มขึ้นอีก 3 ตำบล คือ ตำบลอุไคเจริญ ตำบลปาล์มพัฒนา และ ตำบลนิคมพัฒนา รวมเป็น 5 ตำบล 51 หมู่บ้าน และเมื่อปี พ.ศ. 2539 กระทรวงมหาดไทย ได้มี ประกาศ แบ่งเขตท้องที่อำเภอควนกาหลง จำนวน 2 ตำบล คือ ตำบลปาล์มพัฒนา และตำบลนิคมพัฒนา ตั้งเป็นกิ่งอำเภอมะนัง ตั้งแต่วันที่ 15 กรกฎาคม 2539 ปัจจุบันอำเภอควนกาหลง มี 3 ตำบล คือ ตำบลอุไคเจริญ ตำบลทุ่งนุ้ย และตำบลควนกาหลง โดยมีหมู่บ้าน 32 หมู่บ้าน

4.3 สถานที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอควนกาหลง เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดสตูล มีเนื้อที่ ประมาณ 396 ตาราง กิโลเมตร หรือ ประมาณ 247,500 ไร่ มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง
ทิศใต้	ติดต่อกับ อำเภอควนโดน อำเภอท่าแพ จังหวัดสตูล
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ อำเภอรัตนภูมิ อำเภอหาดใหญ่ อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ อำเภอละงู กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล

4.4 การปกครอง

แบ่งเขตการปกครอง ตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ.2547 เป็น 3 ตำบล 32 หมู่บ้าน ดังนี้

1. ตำบลควนกาหลง มี 11 หมู่บ้าน
2. ตำบลทุ่งนุ้ย มี 12 หมู่บ้าน
3. ตำบลอุไคเจริญ มี 9 หมู่บ้าน

4.5 การคมนาคม

การคมนาคมติดต่อระหว่างอำเภอและจังหวัด รวมทั้งการคมนาคมภายในตำบล และหมู่บ้านมีรายละเอียด ดังนี้

- a. ทางหลวงแผ่นดินสาย 406 ถนนยนตรการกำธร (สตูล – หาดใหญ่)
- b. ทางหลวงแผ่นดินสาย 4137 ถนนประชาสงเคราะห์ (บ้านทุ่งคำเสา – บ้านสวนเทศ อำเภอท่าแพ

สำหรับเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างตำบลและหมู่บ้านเป็นสภาพถนนลูกรัง ถนนคอนกรีตระยะสั้นๆ มีระยะทางรวม 850 กิโลเมตร ส่วนใหญ่อยู่ในเขตนิคมสร้างตนเองพัฒนาภาคใต้ จังหวัดสตูล

4.6 ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่ ส่วนใหญ่เป็นเนินเขาลาดเอียงจากทิศเหนือไปทางทิศใต้ พื้นที่ทางทิศเหนือและทิศตะวันออกส่วนใหญ่ ประมาณ ร้อยละ 60 เป็นป่าเขา มีพื้นที่ราบเป็นแนวยาวอยู่ทางทิศตะวันตกและทิศใต้ของอำเภอ ประมาณ ร้อยละ 40 เป็นพื้นที่เกษตรกรรมและที่อยู่อาศัย

ป่าในพื้นที่ ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ป่าเขาค้อม เขาแดง เขาใหญ่ ป่าห้วยกาหมิง ป่าควนกาหลง และป่าเขาหมาไม่หยก

ภูเขาส่วนใหญ่เป็นทิวเขาขนาดเล็กติดต่อกัน ประกอบด้วย ภูเขาที่เป็นดินและภูเขาหิน ภูเขาที่สำคัญ เช่นภูเขาละใบดำ ภูเขาวังนุหมาก ภูเขาโต๊ะรัง ภูเขาละมู ภูเขาจำปาและภูเขาเนร

แม่น้ำที่สำคัญ มีลำคลองสายต่าง ๆ คือ คลองลำโตน คลองบุญโต๊ะ คลองลำจัว คลองทับถัน คลองกลางป่า คลองบาราเกด คลองน้ำหรา คลองช้าง คลองบ้านโตน และคลองบาจัง

4.7 ลักษณะภูมิอากาศ

เป็นแบบมรสุมเขตร้อน มีฝนตกตลอดทั้งปี เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากมรสุมทั้งฝั่งตะวันออกด้านอ่าวไทยและฝั่งตะวันตกจากทะเลอันดามัน แบ่งออกเป็น 2 ฤดู คือ

1. ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม ถึง เดือนธันวาคม เป็นช่วงที่ฝนตกชุก ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ (พ.ค. – ก.ย.) และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ (ต.ค. – ธ.ค.)

2. ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ เดือนมกราคม ถึง เดือน เมษายน มีฝนตกบ้างเล็กน้อยจากอิทธิพลปลายมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ

ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 5.25 มม. ต่อวัน อุณหภูมิเฉลี่ย 28 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์ เฉลี่ย 80%

4.8 ประชากรและเศรษฐกิจ

ประชากรทั้งสิ้น 29,920 คน แยกเป็นชาย 15,089 คน หญิง 14,831 คน (ข้อมูล ณ 30 กันยายน 2549) ประชากรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพทางการเกษตร พืชเศรษฐกิจที่สำคัญคือ ยางพารา ปาล์มน้ำมัน ลองกอง เงาะ ในพื้นที่ มีโรงงานอุตสาหกรรม จำนวน 5 แห่ง มีสถานบริการเชิงพาณิชย์ คือ สถานีบริการน้ำมัน 6 แห่ง ธนาคาร 2 แห่ง สหกรณ์ 1 แห่ง

4.9 การศึกษา

มีสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสตูล จำนวน 21 แห่ง โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน 2 แห่ง โรงเรียนเอกชนสอนศาสนา จำนวน 2 แห่ง วิทยาลัยเกษตรกรรมและเทคโนโลยี 1 แห่ง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 23 แห่ง

4.10 ศาสนาและศิลปวัฒนธรรม

มีสภาพัฒนธรรมอำเภอ 1 แห่ง

1. การศาสนา ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ รองลงมาคือศาสนาอิสลาม
2. มีสถาบันศาสนาหรือองค์กรทางศาสนา คือ วัด ที่พักสงฆ์ จำนวน 18 แห่ง มัสยิด จำนวน 20 แห่ง

3. ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี

วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวไทยทั่วไป คือ ประเพณีวันสงกรานต์ ทำบุญเดือนสิบ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีซัพระ

วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นหลักการทางศาสนาอิสลาม เช่น การละหมาดประจำวัน การละหมาดวันศุกร์ การถือศีลอด การแจกจ่ายซากาต (ทาน) การไปประกอบพิธีฮัจย์ การเข้าสู่นิต การศึกษาทางศาสนาและมีวันสำคัญทางศาสนา คือ วันฮารีรายออิดิ้ลฟิตรีและรายออิดิ้ลอัฎฮา

5. การจัดการศึกษาในอำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ.2542 ได้ให้ความสำคัญต่อยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดไว้ชัดเจนดังนี้

มาตรา 8 (2) ได้กล่าวถึงเจตนารมณ์ ที่จะให้สังคม ชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา นอกจากนี้มาตรา 9 (2) ยังกำหนดให้มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมาตรา 9 (5) ให้มีการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา

มาตรา 12 ได้กล่าวถึงสิทธิและหน้าที่ของชุมชนในการจัดการศึกษาดังนี้ ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ได้มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

มาตรา 24 (6) ได้กล่าวถึงแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาไว้ดังนี้ กำหนดให้สถานศึกษาประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและชุมชนร่วมกันพัฒนา ผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 27 กำหนดให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดทำสารของหลักสูตรที่สอดคล้องกับ สภาพปัญหาในชุมชน สังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะที่พึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของ ครอบครัว ชุมชนและท้องถิ่น

มาตรา 29 ยังระบุให้สถานศึกษามีหน้าที่ในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดย จัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษา อบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสาร เพื่อพัฒนาชุมชนและแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

มาตรา 57 ได้ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาโดยกล่าว รายละเอียดไว้ดังนี้ กำหนดให้หน่วยงานทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในชุมชนและท้องถิ่น ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยนำประสบการณ์ความรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญา ท้องถิ่นของบุคคลดังกล่าวมาใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา

มาตรา 58 กำหนดให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงินและ ทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ชุมชนท้องถิ่นมาใช้จัดการศึกษา โดยอาจ เป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา บริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น

มาตรา 62 ยังระบุให้มีระบบการตรวจสอบ ติดตามและประเมินประสิทธิภาพและ ประสิทธิผลการใช้จ่ายงบประมาณการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับหลักการศึกษา แนวการจัด การศึกษาและคุณภาพมาตรฐานการศึกษา (ไพรัช อรรถกามานนท์ และมัทนา ไชควรวัฒนกร 2545 : 5 –7)

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2543 : 200- 202) ได้กล่าวถึง ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการบริหารการศึกษา ว่าเกิดจากสาเหตุ ดังนี้ 1.การจัดการศึกษาไม่สอดคล้อง กับสภาพความเป็นอยู่ และความต้องการของท้องถิ่น 2. ขาดการระดมสรรพกำลังจากประชาชนใน ท้องถิ่น และไพรัช อรรถกามานนท์ และมัทนา ไชควรวัฒนกร (2545 : 2-13) ได้สรุปถึงปัญหา การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ว่าระบบโรงเรียนที่ผ่านมา ไม่เปิดโอกาสให้เกิดความ ร่วมมือ เนื่องจากถือหลักการแบ่งหน้าที่ เมื่อได้มอบหน้าที่ในการจัดการศึกษาให้กับโรงเรียนแล้ว จึงเป็นหน้าที่ของโรงเรียนจะต้องรับผิดชอบ โรงเรียนจึงเป็นศูนย์กลางความรู้และสติปัญญา ขณะเดียวกันความเป็นชุมชนกลับอ่อนแอ ความรู้เดิมของท้องถิ่น ภูมิปัญญาของชุมชนและท้องถิ่น ถูกลืมเลือน ผลการจัดการศึกษาที่ผ่านมาจึงทำให้เกิดปัญหามากมายในสังคมไทย และได้สรุปการ

ศึกษาวิจัย เกี่ยวกับปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา พบว่า เพศเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ขนาดของโรงเรียนก็เป็นปัจจัยของการมีส่วนร่วม สำหรับ อายุและรายได้ไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ส่วนด้านระดับการศึกษา พบว่า มีทั้งที่เป็นปัจจัยและไม่เป็นปัจจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยข้างต้นบ่งชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษานับเป็นปัจจัยสำคัญต่อคุณภาพของการจัดการศึกษา และนโยบายการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มุ่งให้ความสำคัญกับชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา นอกจากนี้ยังพบว่า ความสำเร็จของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขึ้นอยู่กับปัจจัยที่หลากหลายแตกต่างกัน แต่ปรากฏการณ์ที่ผ่านมายังมีข้อจำกัดในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา รวมทั้งการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาศตูล

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศตูล รับผิดชอบในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของทุกอำเภอในจังหวัดศตูล ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 6 อำเภอ กับ 1 กิ่งอำเภอ คือ อำเภอเมืองศตูล อำเภอท่าแพ อำเภอลง อำเภอกงหรา อำเภอกวนโดน กิ่งอำเภอมะนังและอำเภอกวนกาหลง

อำเภอกวนกาหลง จังหวัดศตูล เป็นพื้นที่หนึ่งใน 6 อำเภอ กับ 1 กิ่งอำเภอ ที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศตูล มีสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศตูล จำนวน 21 แห่ง โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน 2 แห่ง โรงเรียนเอกชนสอนศาสนา จำนวน 2 แห่ง วิทยาลัยเกษตรกรรมและเทคโนโลยี 1 แห่ง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 23 แห่ง อำเภอกวนกาหลง มีอาณาเขตติดต่อกับ จังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง อำเภอกวนโดน อำเภอท่าแพ อำเภอลง และกิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดศตูล มีเนื้อที่ ประมาณ 396 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 247,500 ไร่ มีประชากรทั้งสิ้น 29,920 คน ประชากรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพทางการเกษตร ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ รองลงมาคือศาสนาอิสลาม สภาพพื้นที่การตั้งที่อยู่อาศัยของประชากร มีหมู่บ้านที่ประชากรนับถือศาสนาพุทธ หมู่บ้านที่ประชากรนับถือศาสนาอิสลามและหมู่บ้านที่ประชากรนับถือศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธอยู่ร่วมกัน โดยมีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของชาวไทยทั่วไป คือ ประเพณีวันสงกรานต์ ทำบุญเดือนสิบ และวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นหลักการทางศาสนาอิสลาม เช่น การละหมาดประจำวัน การละหมาดวันศุกร์ การถือศีลอด การแจกจ่ายซากาต (ทาน) การไปประกอบพิธีฮัจย์ การเข้าสุนัต (สำนักทะเบียนอำเภอกวนกาหลง 2549 : 1 – 12) ซึ่งจากสภาพดังกล่าว ที่มีความหลากหลายและความแตกต่างในเรื่องของสภาพพื้นที่การตั้งที่อยู่อาศัย ศิลปวัฒนธรรมและศาสนา รวมทั้งการจัดการศึกษา โดยเฉพาะการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มุ่งให้ความสำคัญกับชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา นอกจากนี้ยังพบว่าความสำเร็จ

ของการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขึ้นอยู่กับปัจจัยที่หลากหลายแตกต่างกัน แต่ปรากฏการณ์ที่ผ่านมายังมีข้อจำกัดในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา รวมทั้งการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาสตูล และการจัดการศึกษาของอำเภอควนกาหลง

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสตูล ได้สรุปความคิดเห็นความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสตูล ประจำปี 2548 ระหว่างวันที่ 5-7 ตุลาคม 2548 ในประเด็นหลักสูตรสถานศึกษาพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความคาดหวังว่านักเรียนจะต้องเป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน เป็นคนดี คนเก่งและมีความสุข ทั้งนี้ผู้ปกครองควรมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาให้มากขึ้น และส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษาให้มากขึ้นกว่าเดิมในทุกๆด้าน รวมทั้งมีความคิดเห็นว่านักเรียนของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสตูลในปัจจุบัน มีผลการเรียนที่ไม่ได้มาตรฐาน เนื่องจากปัญหาหลายด้าน โดยเฉพาะจากสถานศึกษา ปัญหาการสอนของครูและที่สำคัญคือสาเหตุจากชุมชนและครอบครัวของนักเรียนเอง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสตูล. 2548 : 1-7) สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสตูล ในด้านอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการระดมทรัพยากรและการลงทุนการศึกษา การจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน และการตรวจสอบติดตามและประเมินประสิทธิภาพการใช้จ่ายงบประมาณ ยังไม่พบรายงานวิจัยหรือผลสรุปเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวแต่ประการใด

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาทั้งงานวิจัยในประเทศและงานวิจัยต่างประเทศ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

6.1 งานวิจัยภายในประเทศ

อรุณ ละเต็บชั้น (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของคอเด็บที่มีผลต่อการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนมุสลิม กรุงเทพมหานคร พ.ศ.2539 พบว่า คอเด็บส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเป็นวิทยากรสอนหนังสือหรือการมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตร เนื่องจากไม่มีการประสานงานระหว่างผู้นำศาสนาในชุมชนกับโรงเรียน

ซุฮาดี ฟัวสมจิตร (2540 : 276 - 277) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษา ในเขตปริมณฑล กรุงเทพมหานคร พบว่า องค์ประกอบของบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วม มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น กลุ่มกรรมการโรงเรียนในกรณีหนึ่งของการศึกษา เป็นกลุ่มบุคคลที่ใหญ่เป็นศิษย์เก่าของโรงเรียน เป็นคนในท้องถิ่นที่เป็นบุตรหลานของผู้ที่เคยอุปการะโรงเรียน เป็นผู้นำชุมชน เป็นผู้มีฐานะดี เป็นคนรุ่นเดียวกัน เป็นผู้ที่มีความสนิทสนมคุ้นเคยหรือเป็นเครือญาติกัน เป็นผู้กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระและมีเพศเดียวกัน ทำให้คณะกรรมการกลุ่มนี้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและรวมกันในการทำงานโรงเรียนอย่างเข้มแข็ง แต่อย่างไรก็ตามการที่คณะกรรมการโรงเรียนชุดนี้จะทำงานอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าโรงเรียนอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียงกันแต่ขาดกรรมการโรงเรียนที่เป็นเพศหญิง ทำให้คณะกรรมการขาดมุมมองบางอย่างที่จะเป็นประโยชน์แก่นักเรียนได้ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า โรงเรียนที่มีผู้หญิงจะทำให้แม่บ้านหรือสตรีที่มีเวลาว่างได้มีโอกาสร่วมทำประโยชน์ให้กับโรงเรียนได้มากขึ้น และยังพบว่าการที่โรงเรียนสร้างเครือข่ายของโรงเรียนให้ครอบคลุมทั้งชุมชน ช่วยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนมากขึ้น ระบบเครือข่ายโรงเรียนคือการแต่งตั้งคณะกรรมการโรงเรียน ที่ปรึกษาของโรงเรียน เป็นการหาทางออกจากข้อจำกัดของระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการโรงเรียน ที่กำหนดให้โรงเรียนแต่งตั้งกรรมการโรงเรียนได้ไม่เกิน 15 คน โรงเรียนจะแต่งตั้งกรรมการของโรงเรียนขึ้นมาอีก 1 ชุด เรียกว่ากรรมการที่ปรึกษาของโรงเรียน ซึ่งไม่มีการจำกัดจำนวน และจัดระบบให้เป็นเครือข่ายครอบคลุมทั้งชุมชน ทำให้โรงเรียนสามารถติดต่อกับชุมชนได้รวดเร็วขึ้นซึ่งช่วยให้โรงเรียนได้รับความร่วมมือจากชุมชนสูง แต่อย่างไรก็ตามพบว่าโรงเรียนยังไม่ได้รับประโยชน์จากคณะกรรมการที่ปรึกษาอย่างเต็มที่ตามศักยภาพ เพราะโรงเรียนมักจะมุ่งใช้ประโยชน์จากคณะกรรมการที่ปรึกษา เป็นเพียงแหล่งเงินหรือเป็นสื่อเชื่อมโยงไปสู่ชุมชน เพื่อการระดมทรัพยากรให้โรงเรียนโดยไม่ได้ใช้ความรู้ความสามารถอื่นของคณะกรรมการที่ปรึกษาให้เป็นประโยชน์แก่โรงเรียนอย่างเต็มที่

มนัส สุวรรณชาติ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดภาคใต้ พบว่า

1. ระดับการปฏิบัติงาน ตามบทบาทด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ครู อาจารย์ ผู้ปกครองนักเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง
2. ระดับการปฏิบัติงาน ตามบทบาทด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ครู อาจารย์ และ

ผู้ปกครองนักเรียน พบว่า ด้านโรงเรียนได้รับความรู้และบริการความรู้และบริการจากชุมชน ผู้ปกครองนักเรียนมีความเห็นว่า โรงเรียนมีระดับการปฏิบัติงานมากกว่าความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน

3. ระดับการปฏิบัติงาน ตามบทบาทด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ครู อาจารย์ และผู้ปกครองนักเรียน ที่มีขนาดโรงเรียนต่างกัน โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันโดยที่โรงเรียนขนาดใหญ่มีระดับการปฏิบัติงานตามบทบาทด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมากกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก

4. ระดับการปฏิบัติงาน ตามบทบาทด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ครู อาจารย์ และผู้ปกครองนักเรียน ที่มีที่ตั้งโรงเรียนต่างกันโดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

5. ปัญหาและอุปสรรคในระดับการปฏิบัติงาน ตามบทบาทด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ครู อาจารย์และผู้ปกครองนักเรียน ได้แก่การขาดการติดต่อสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับชุมชน คณะกรรมการโรงเรียนไม่ได้ทำหน้าที่บทบาทอย่างจริงจัง โรงเรียนขาดบุคลากรและวัสดุอุปกรณ์ ชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมกับทางโรงเรียนน้อย และทางโรงเรียนขาดการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆของโรงเรียน

พินพา ตามี (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความต้องการของผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนประถมศึกษา อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า

1. ผู้ปกครองต้องการให้โรงเรียนวางแผนปรับปรุงเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครอง การปรับปรุงอาคารเรียน การเอาใจใส่ของครูและอาจารย์ใหญ่ วัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน การจัดกิจกรรมกีฬา การจัดสภาพแวดล้อม และต้องการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงาน ร่วมเป็นคณะกรรมการโรงเรียน ร่วมกำหนดนโยบายและวางแผนการปฏิบัติงานประจำปีของโรงเรียน และร่วมประเมินผลการทำงานของโรงเรียน

2. ต้องการร่วมเป็นวิทยากรพิเศษ สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์การสอน แหล่งความรู้สถานประกอบการ กิจกรรมแข่งขันทางวิชาการ และต้องการเยี่ยมชมการแสดงผลงานของนักเรียน ต้องการทราบความก้าวหน้าของนักเรียน ต้องการให้ครูแนะนำการสอนการบ้าน การสอนอ่านสอนเขียน การสอนเลขคณิต และชี้แจงเกี่ยวกับการวัดผลประเมินผลให้ผู้ปกครองเข้าใจ

3. ต้องการให้โรงเรียนปรับปรุงห้องน้ำ ก๊อกน้ำ การกำจัดขยะมูลฝอย การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ปรับปรุงสนามกีฬา สนามเด็กเล่นและถนนในโรงเรียน โดยผู้ปกครองต้องการมีส่วนร่วมสนับสนุนด้านแรงงาน แสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะ ประสานงานให้ผู้อื่นมาช่วยร่วมบริจาคเงินและบริจาควัสดุ

4. ต้องการให้ครูมาเยี่ยมบ้านนักเรียนและติดต่อกับครูโดยตรง ต้องการร่วมประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับความประพฤติของนักเรียน การปรับปรุงระเบียบข้อปฏิบัติของโรงเรียน การลงโทษและยกย่องนักเรียน

5. ต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับอาหารกลางวัน งานประเพณี กิจกรรมกีฬา การดูแลสุขภาพอนามัยของนักเรียน และต้องการได้รับบริการเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน การจัดกิจกรรมสร้างความสามัคคี การจัดการศึกษาผู้ใหญ่ การฝึกอบรมวิชาชีพ การใช้วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ บริการด้านสุขภาพอนามัยและข่าวสารความรู้

วาด หนูมา (2540 : 252 – 253) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาปัจจัยและกระบวนการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนประถมศึกษาศึกษา ที่มีประสิทธิผลต่อคุณภาพการศึกษา ศึกษา เปรียบเทียบเฉพาะกรณีโรงเรียนดีเด่นรางวัลพระราชทานในจังหวัดชัยนาทและอุทัยธานีผลการวิจัย พบว่า กรรมการศึกษาประจำโรงเรียน มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบมีการประชุมคณะกรรมการศึกษา ปีละ 4 – 5 ครั้ง โรงเรียนเน้นและร่วมกิจกรรมทางศาสนาของชุมชนเพื่อรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน กรรมการศึกษาและผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่มีความพร้อมที่จะเสียสละและอุทิศเวลาให้กับโรงเรียน มีความเชื่อและศรัทธาในพระพุทธศาสนา และเห็นความสำคัญของการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียน

วราภรณ์ วงศ์ใหญ่ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลกผลการวิจัย พบว่าโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จครูจะเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และงานประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนสูง เปิดโอกาสให้บุคคลที่เหมาะสมเป็นคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียน กรรมการศึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวทางการศึกษาได้ดี และสามารถเสนอแนะให้ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานของโรงเรียนได้ และกรรมการศึกษาสามารถให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนได้เป็นอย่างดี มีการประชุมกรรมการศึกษาและผู้ปกครองปีละ 2 – 3 ครั้ง

ศิริกาญจน์ โกศลมภ์ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียน เพื่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ในพื้นที่ที่ศึกษาคณะกรรมการโรงเรียนมีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมต่างๆของโรงเรียนมาก เนื่องจากคณะกรรมการโรงเรียนและคณะครูมี

ความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ศึกษาคณะกรรมการโรงเรียนเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ซึ่งมีที่ทำการตั้งอยู่ในบริเวณโรงเรียนทำให้มีโอกาสพบปะพูดคุยกับคณะครูอย่างไม่เป็นทางการตลอดเวลา อีกประการหนึ่งคณะกรรมการโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นครูรุ่นใหม่ในชุมชน ทำให้มีความกระตือรือร้นในการทำงาน ทั้งในการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาโรงเรียน ซึ่งเป็นการทำงานในลักษณะของการสนับสนุนและส่งเสริมการทำงานของโรงเรียนมาก แต่อย่างไรก็ตามลักษณะของการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน ยังมีแบบแผนการมีส่วนร่วมแบบเหลื่อมล้ำ (Inequity participatory pattern) ที่มีแบบแผนการมีส่วนร่วมเป็นแบบบางส่วน (partial participatory pattern) คือเป็นแบบแผนการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีอำนาจและทรัพยากรปานกลางในชุมชน ซึ่งมีส่วนร่วมในลักษณะของการให้ความร่วมมือ ร่วมงาน และร่วมสนับสนุนในการดำเนินงานของโรงเรียนในฐานะผู้ดำเนินการมากกว่าผู้ร่วมงาน มีโอกาสแสดงความคิดเห็นในการดำเนินการและกิจกรรมของโรงเรียนอย่างมั่นใจ และอาจมีอำนาจตัดสินใจในส่วนที่ไม่เกี่ยวกับนโยบายหรือการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมหรือการดำเนินงานได้บ้าง

จันรอล เงินคำ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเขียงของ จังหวัดเขียงราย ผลการศึกษาพบว่า สภาพการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนภายในห้องเรียน การจัดการกิจกรรมเรียนรู้นอกห้องเรียน การอบรมและพัฒนาเด็กนักเรียนร่วมกับทางโรงเรียน ในขณะที่ผู้ปกครองส่วนน้อยที่สามารถมีส่วนร่วมในฐานะวิทยากรพิเศษ ส่วนด้านการจัดสภาพแวดล้อมผู้ปกครองส่วนใหญ่มีส่วนร่วมโดยการจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ตลอดจนการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอนโดยใช้วิธีบริจาคเงิน สำหรับด้านการประสานสัมพันธ์ผู้ปกครองส่วนใหญ่ใช้วิธีการติดต่อสื่อสารโดยการพบปะพูดคุยด้วยตนเอง ให้ความร่วมมือสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียน สนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียนและรับบริการจากทางโรงเรียน นอกจากนี้ในด้านการบริการผู้ปกครองเกือบทั้งหมดมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาความปลอดภัยให้แก่เด็กนักเรียน การดูแลสุขภาพอนามัยของนักเรียนและการจัดบริการอาหารสำหรับเด็ก ในส่วนปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากผู้ปกครองไม่มีเวลา เพราะต้องไปประกอบอาชีพ ไม่มีความรู้ความสามารถ และฐานะทางบ้านยากจน สำหรับข้อเสนอแนะนั้นทางโรงเรียนควรให้ครูประจำชั้นได้พบปะผู้ปกครองเพื่อสอบถามปัญหาเกี่ยวกับเด็กและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกันเป็นประจำ จัดอบรมชี้แจงและให้ความรู้แก่ผู้ปกครองเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการ

จัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารโดยวิธีการต่าง ๆ ให้ผู้ปกครองทราบอย่างชัดเจนและเป็นระยะ และจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมมากขึ้น

สุนทร ขอบทำดี (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของคณะกรรมการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัดอ่างทอง พบว่า คณะกรรมการศึกษาส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการประชาสัมพันธ์โรงเรียน มีส่วนร่วมในการประชุมผู้ปกครอง ประสานงานให้มีการเผยแพร่ข่าวสารในที่ชุมชน และขอความร่วมมือให้ผู้ปกครองมาเยี่ยมโรงเรียน โดยร่วมกิจกรรมของโรงเรียนด้านการให้บริการแก่ชุมชน มีส่วนร่วมเสนอแนะและประสานงานให้โรงเรียนร่วมกับหน่วยงานอื่น ให้บริการความรู้แก่ประชาชนที่โรงเรียน และแสวงหาความช่วยเหลือจากชุมชนนำมาปรับปรุงอาคารสถานที่ให้บริการชุมชน ในด้านการร่วมกิจกรรมกับชุมชนมีบทบาทขอความร่วมมือให้โรงเรียนจัดกิจกรรม ประเพณีของท้องถิ่น ให้ครูนักเรียนร่วมพัฒนาชุมชน และสนับสนุนให้โรงเรียนจัดกิจกรรมร่วมกับประชาชน การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนมีบทบาทขอความร่วมมือประชาชนร่วมกิจกรรมวันสำคัญที่โรงเรียนจัด ช่วยพัฒนาโรงเรียนด้วยแรงงาน ช่างก่อสร้าง และด้านการร่วมเป็นวิทยากรยังมีน้อย และแสวงหาความช่วยเหลือจากนักเรียนจากชุมชนโดยจัดอาหารกลางวัน ทูตนักเรียน และด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่นในท้องถิ่น มีบทบาทแสวงหาความช่วยเหลือจากประชาชนนำมาสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มโรงเรียนในการแข่งขันกีฬา งานวันเด็ก เข้าค่ายพักแรม จากกลุ่มบุคคล ศิษย์เก่า จัดตั้งกองทุนมูลนิธิเพื่อพัฒนาโรงเรียนและการให้บริการของโรงเรียนแก่หน่วยงานอื่น คือ วัด สถานิอนามัยและสภาตำบล

จารุมาศ บุญอินทร์ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า สภาพการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีข้อจำกัดของแนวความคิดที่แตกต่างกัน เรื่องมีส่วนร่วมคือหน่วยงานที่มีอำนาจสั่งการมีแนวคิดให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนโยบาย การวางแผน ควบคุมกำกับกับการดำเนินงานของสถานศึกษา ส่วนแนวคิดของประชาชน/ชุมชน มีความเข้าใจว่าการมีส่วนร่วม หมายถึงการที่ชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนทุกอย่าง การบริจาคทรัพย์สินแรงงานและอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการจัดการศึกษา เพราะชุมชนถือว่าเป็นอำนาจหน้าที่โดยตรงของสถานศึกษา อีกทั้งคณะครูมิได้เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ ด้วยมีข้อจำกัดของระบบราชการ และทัศนคติของครูที่มองว่าชุมชนมีความรู้น้อย กระบวนการมีส่วนร่วมจึงเป็นแบบผิวเผินผ่านทางคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียน โดยมีผู้บริหารเป็นผู้นำเสนอข้อมูลและถือว่ามติของที่ประชุมเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ลักษณะของการมีส่วนร่วมของชุมชนประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการคิดและการตัดสินใจ การให้ความสนับสนุนและร่วมดำเนินการ

การตรวจสอบและควบคุมการดำเนินงานของโรงเรียนและการมีส่วนร่วมรับบริการและรับประโยชน์จากโรงเรียน ส่วนบทบาทคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อการจัดการศึกษาเพื่อชุมชน มีความสอดคล้องกับระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2543 แยกกลุ่มประเด็น คือ การกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาของสถานศึกษา การให้ความเห็นชอบในการบริหารจัดการ การกำกับและติดตาม การดำเนินงานทั้งทางตรงและทางอ้อม การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น การเป็นวิทยากรบุคคลภายนอก และการประสานงาน/การประชาสัมพันธ์ ข้อค้นพบที่แตกต่างจากระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2543 คือ คณะกรรมการฯ มีบทบาทโดดเด่นด้านการพัฒนาอาคารสถานที่/บริเวณโรงเรียน ส่วนด้านการสืบสานจารีตประเพณีท้องถิ่นถือว่าเป็นวิถีชีวิตของชุมชนมิใช่บทบาทของคณะกรรมการฯแต่อย่างใด ด้านการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาสและเด็กที่มีความสามารถพิเศษ เป็นหน้าที่ของผู้ปกครองและคณะครู ดังนั้นคณะกรรมการฯ จึงมีบทบาทสำคัญอยู่ที่การเป็นคณะกรรมการที่ปรึกษาของผู้บริหาร โรงเรียนเท่านั้น

มัทนา เปิงจันทร์ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบล ควรมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล ควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการกำหนดตามแผนและขั้นตอนกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ต้องการมีส่วนร่วมในการส่งเสริม สนับสนุนให้เด็กในพื้นที่ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสนับสนุนให้โรงเรียนจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ และต้องการทราบปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน สำหรับรูปแบบและวิธีการในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนใหญ่เห็นว่าควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมกิจกรรมต่างๆของโรงเรียนพร้อมทั้งสนับสนุนให้องค์การบริหารส่วนตำบลจัดสรรเงินอุดหนุนให้กับโรงเรียน และเป็นคณะกรรมการร่วมกำหนดนโยบายของโรงเรียน ส่วนเงื่อนไขในการมีส่วนร่วมควรมีความสำคัญในหน้าที่ในฐานะที่เป็นตัวแทนประชาชน และควรมีระเบียบกฎหมายที่ชัดเจนเกี่ยวกับหน้าที่ของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการศึกษา ปัญหาขององค์การบริหารส่วนตำบลในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลยังขาดความรู้เกี่ยวกับแนวทางปฏิรูปการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ขาดความรู้เรื่องการวางแผน โครงการ การจัดการและเรื่องการประสานงานกับบุคคล คณะบุคคลและองค์กรในชุมชน ไม่ทราบว่าในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดให้องค์การบริหารส่วนตำบลเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้วย ขาดทักษะในด้านการสื่อสาร ขาดข้อมูลข่าวสารในการแจ้งความเคลื่อนไหวของโรงเรียนในการจัดการศึกษาแก่

ประชาชนในชุมชน นอกจากนั้นสมาชิกบางส่วนยังขาดการเสียสละต่อส่วนรวม ขาดความรับผิดชอบและเห็นประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม ปัญหาประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลคือ 'ได้รับจัดสรรงบประมาณไม่เพียงพอกับการใช้จ่ายและไม่มีกำหนดโครงการที่จะช่วยเหลือโรงเรียนอย่างชัดเจน ปัญหาวัสดุ อุปกรณ์ที่สำคัญคือ ไม่มีนโยบายในการสนับสนุนด้านวัสดุ อุปกรณ์เพื่อการศึกษาที่ชัดเจน ไม่มีวัสดุอุปกรณ์ที่จะให้การสนับสนุนแก่โรงเรียน ไม่มีแผนการใช้วัสดุอุปกรณ์ขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ชัดเจน และไม่มีคณะกรรมการตรวจสอบการใช้วัสดุที่รัดกุม ส่วนปัญหาการจัดการ คือขาดแคลนบุคลากรในการทำงาน ไม่มีฝ่ายทำงานที่รับผิดชอบด้านการส่งเสริมการศึกษาและงานที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ชัดเจน

อุทร ก้อนสมบัติ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยม กรมสามัญศึกษา จังหวัดน่าน พบว่า ด้านการบริหารงานทั่วไปพบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองของโรงเรียนมัธยมขนาดใหญ่กับโรงเรียนขนาดเล็กแตกต่างกันอย่างมีนัยทางสถิติที่ระดับ 0.5 โดยผู้ปกครองโรงเรียนขนาดเล็กมีส่วนร่วมมากกว่าผู้ปกครองของโรงเรียนขนาดใหญ่ สำหรับผู้ปกครองของโรงเรียนขนาดใหญ่กับโรงเรียนขนาดกลางและผู้ปกครองโรงเรียนขนาดกลางกับผู้ปกครองโรงเรียนขนาดเล็ก ระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ด้านการจัดหลักสูตรท้องถิ่นระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาผู้ปกครองโรงเรียนมัธยมขนาดใหญ่กับโรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดใหญ่กับโรงเรียนขนาดเล็กแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.5 โดยผู้ปกครองโรงเรียนขนาดกลางกับโรงเรียนขนาดเล็กมีส่วนร่วมมากกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ ส่วนโรงเรียนขนาดกลางกับโรงเรียนขนาดเล็กระดับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ความเห็นของผู้ปกครองเกี่ยวกับปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา ผู้ปกครองเห็นว่าเป็นปัญหาที่เกิดจากผู้ปกครองอยู่ในระดับปานกลางและปัญหาที่เกิดจากโรงเรียนอยู่ในระดับน้อย โดยปัญหาจากผู้ปกครองมากที่สุด คือ ผู้ปกครองมีเวลาไม่พอ เพราะต้องการต้องประกอบอาชีพ รองลงมาคือผู้ปกครองคิดว่าตนเองมีความรู้น้อย ส่วนปัญหาจากโรงเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ โรงเรียนไม่ประชาสัมพันธ์และไม่กระตุ้นให้ผู้ปกครองเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและขาดการวางแผนร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองในชุมชน

ไพรัช อรรถกามานนท์ และมัทนา โชควรวัดนกร (2545 : 13-15) ได้สรุปการศึกษาวิจัยปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาพบว่า เพศชายมีส่วนร่วมมากกว่าเพศหญิง โรงเรียนขนาดใหญ่มีส่วนร่วมมากกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก และโรงเรียนที่มีการจัดกิจกรรมมากจะมีส่วนร่วมมากกว่าโรงเรียนที่จัดกิจกรรมน้อย สำหรับอายุและรายได้ไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ส่วนด้านระดับการศึกษาพบว่าทั้งที่เป็นปัจจัยและไม่เป็นปัจจัย

อุดร พูลสวัสดิ์ (http://www.thapra.lib.su.ac.th/objects/thesis/abstract/snamcn/k40461079_th.txt) ได้ทำการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการปฏิบัติงานในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดกาญจนบุรี ผลของการวิจัยพบว่า

- 1) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการปฏิบัติงานในโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และการมีส่วนร่วมของบุคลากรในโรงเรียนมัธยมศึกษา อยู่ในระดับมาก
- 2) ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมของชุมชนกับการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($r = 0.457$)
- 3) ความคิดเห็นของกลุ่มบุคลากรของโรงเรียน กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ และกลุ่มผู้แทนผู้ปกครอง ต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนและการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียนมัธยมศึกษา มีความคิดเห็นสอดคล้องกัน 4 ประเด็น คือ 1) งานที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม 2) ผลดีของชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วม 3) ปัญหาของชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วม และ 4) บทบาท และ หน้าที่ นอกจากนี้มีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน 2 ประเด็น คือ 1) ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม และ 2) แรงจูงใจที่ทำให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วม

6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ฮาคานเนน (สุพจน์ จันทราช. 2541 : 44 อ้างจาก Hakanen. 1975: 6004- A) ได้ศึกษาและสำรวจความคิดเห็นของผู้ปกครองและกลุ่มนักวิชาการเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนกับชุมชน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างในรัฐเซาท์โคต้า ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้ปกครองขาดความรู้เพียงพอเกี่ยวกับความเป็นไปของโรงเรียนและการศึกษา ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้มีการติดต่อระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมากขึ้น
2. การขาดข้อมูลข่าวสาร ทำให้ผู้ปกครองขาดความสัมพันธ์กับโรงเรียน
3. เครื่องมือใช้ติดต่อไม่เพียงพอ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะให้โรงเรียนแจ้งนโยบาย จุดมุ่งหมาย ความรับผิดชอบ รายละเอียดเกี่ยวกับงานการเงิน เวลาและความจำเป็นด้านอื่น ๆ ของโรงเรียนให้ชุมชนทราบ

สมิท (พิทักษ์ จอมเมือง. 2541 อ้างจาก Smith. 1971:2377-A) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของคณะกรรมการการศึกษาในการวางแผนและการพัฒนา ของมหาวิทยาลัยมลรัฐมิชิแกน พบว่า สมาชิกของคณะกรรมการการศึกษาผู้บริหารโรงเรียนและประชาชน มีความต้องการที่จะแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ อันจะทำให้เกิดผลสำเร็จ ในการพัฒนาการศึกษา คณะกรรมการการศึกษาจากประชาชนไม่เห็นด้วยเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนดำเนินการ

เพียงฝ่ายเดียวโดยคณะกรรมการไม่ได้มีส่วนรู้เห็น คณะกรรมการการศึกษาและผู้บริหารโรงเรียนเห็นพ้องต้องกันว่า โรงเรียนจะเจริญก้าวหน้าขึ้นกว่าเดิม หากได้มีคณะกรรมการดังกล่าวเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

บุรุษ (ปราโมทย์ กิ่งแก้ว. 2544 : อ้างจาก Bruce. 1983 : 2517-A) ได้ศึกษาบทบาทของครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษา เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับชุมชน พบว่าความคาดหวังของโรงเรียนที่เกี่ยวกับชุมชนสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนที่จะมีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนสำหรับความคาดหวังของครูใหญ่โรงเรียนประถมศึกษานั้น ผลการวิจัยพบว่า ครูใหญ่คาดหวังจะให้ผู้ปกครองนักเรียนได้มีส่วนร่วมเกี่ยวกับกิจกรรมหรือการวางแผนของโรงเรียน ในห้องศีลศาสนาและสถาบันอื่นในสังคมได้หันมาให้ความสนใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ การอบรมสั่งสอนเด็กให้มากยิ่งขึ้น ให้การทำงานมีความคาบเกี่ยวระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและอยากให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาต่างๆ ของเด็กด้วย ครูและผู้ปกครองมีความต้องการที่จะให้ให้ครูใหญ่มีที่พักหรือที่อยู่อาศัยอยู่ในบริเวณโรงเรียน ครูใหญ่มีความเห็นว่าการสื่อความหมายระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมีอุปสรรคอยู่อย่างหนึ่งคือ การทำให้ความหมายของสิ่งใดสิ่งหนึ่งถูกเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อันเนื่องมาจากการถ่ายทอดข่าวหรือการส่งข่าวเกิดความผิดพลาด

เดวิส (ศุบงกช นาโควษ์. 2547 : 71 – 72. อ้างจาก Davis.B.G. 1995 : 4217-A) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการวิเคราะห์การศึกษาด้วยตนเองสำหรับโรงเรียนท้องถิ่น เพื่อแก้ปัญหาร่วมกับผู้ปกครอง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสนใจของท้องถิ่นที่มีต่อโรงเรียนในรัฐนิวยอร์ก ในการจัดรูปแบบการเรียนด้วยตนเอง โดยเป็นการศึกษาเฉพาะความห่วงใยของผู้ปกครองที่มีต่อการศึกษาลูกหลานและความเกี่ยวข้องกับผู้ปกครอง ผลการศึกษาค้นพบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและผู้ปกครองเป็นห่วงเรื่องหลักสูตร การสื่อสาร การตัดสินใจ การให้ข้อมูลของสมาคมผู้ปกครอง ผลกระทบของโรงเรียนและกรรมการการศึกษา นโยบาย ยุทธวิธีควรนำมาใช้แก้ปัญหา คือ พัฒนานโยบายที่เขียนไว้เกี่ยวกับการเกี่ยวข้องของผู้ปกครอง การใช้ทรัพยากรชุมชนมาเอื้ออำนวยในการประชุมผู้ปกครอง การใช้รูปแบบโรงเรียนกับผู้ปกครองมาทำให้มีการติดต่อกันระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองมากขึ้น

แนนซี (ศุบงกช นาโควษ์. 2547 : 71. อ้างจาก Nancy. 1993 : 2847-A) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องเป้าหมายการศึกษาของชุมชนระดับชาติในปัจจุบัน มีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาหาความแตกต่างที่มีอยู่ในระดับความสำคัญ 5 ระดับ ที่เกี่ยวข้องเป้าหมายการศึกษาของชุมชน 25 ข้อ และการจัดแบ่งเป้าหมายเป็นหมวดหมู่ 6 หมวด ตามแนวคิดของผู้อำนวยความสะดวกชุมชน ผลการวิจัยพบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในการรับรู้หรือเข้าใจเป้าหมาย 25 ข้อ ทางด้านการศึกษาของชุมชนสิ่งที่คนรับรู้มากที่สุด คือ การจัดทำโครงการหรือกิจกรรมที่สนองต่อความต้องการของ

ชุมชน การใช้โรงเรียนส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับโรงเรียน การปรับปรุงสภาพการณ์ของโรงเรียนต่อชุมชน การส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างสถาบัน หน่วยงานและโรงงานอุตสาหกรรม และการนำทรัพยากรของชุมชนมาใช้ในการจัดการศึกษาสำหรับชุมชนมากที่สุด

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งภายในประเทศและต่างประเทศที่กล่าวมาข้างต้น พิจารณาได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา มีตัวแปรหลากหลายที่เกี่ยวข้องอาทิเช่น ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับบุคคล สถานภาพความแตกต่างระหว่างเพศ ระดับการศึกษาของกลุ่มตัวแทนชุมชน ขนาดของสถานศึกษาและความแตกต่างของการนับถือศาสนาของชุมชน บ่งชี้ว่าจะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ผู้วิจัยในฐานะเป็นผู้บริหารสถานศึกษา ในอำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล ได้ตระหนักและเห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ยังคงขาดข้อมูลที่สำคัญคือความคิดเห็นของชุมชน ในเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสถานศึกษาในอำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล ดังนั้นการทราบระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชน และการได้รับทราบความคิดเห็นข้อเสนอแนะการปรับปรุงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสถานศึกษาในอำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล จึงน่าจะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญและไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้บริหารสถานศึกษา ในอำเภอควนกาหลง และผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดสตูลและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย การวางแผน การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และจะใช้เป็นแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุงการบริหารงานให้เอื้อต่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น เพื่อยกระดับมาตรฐานของโรงเรียนให้มีมาตรฐานในระดับสากลต่อไป

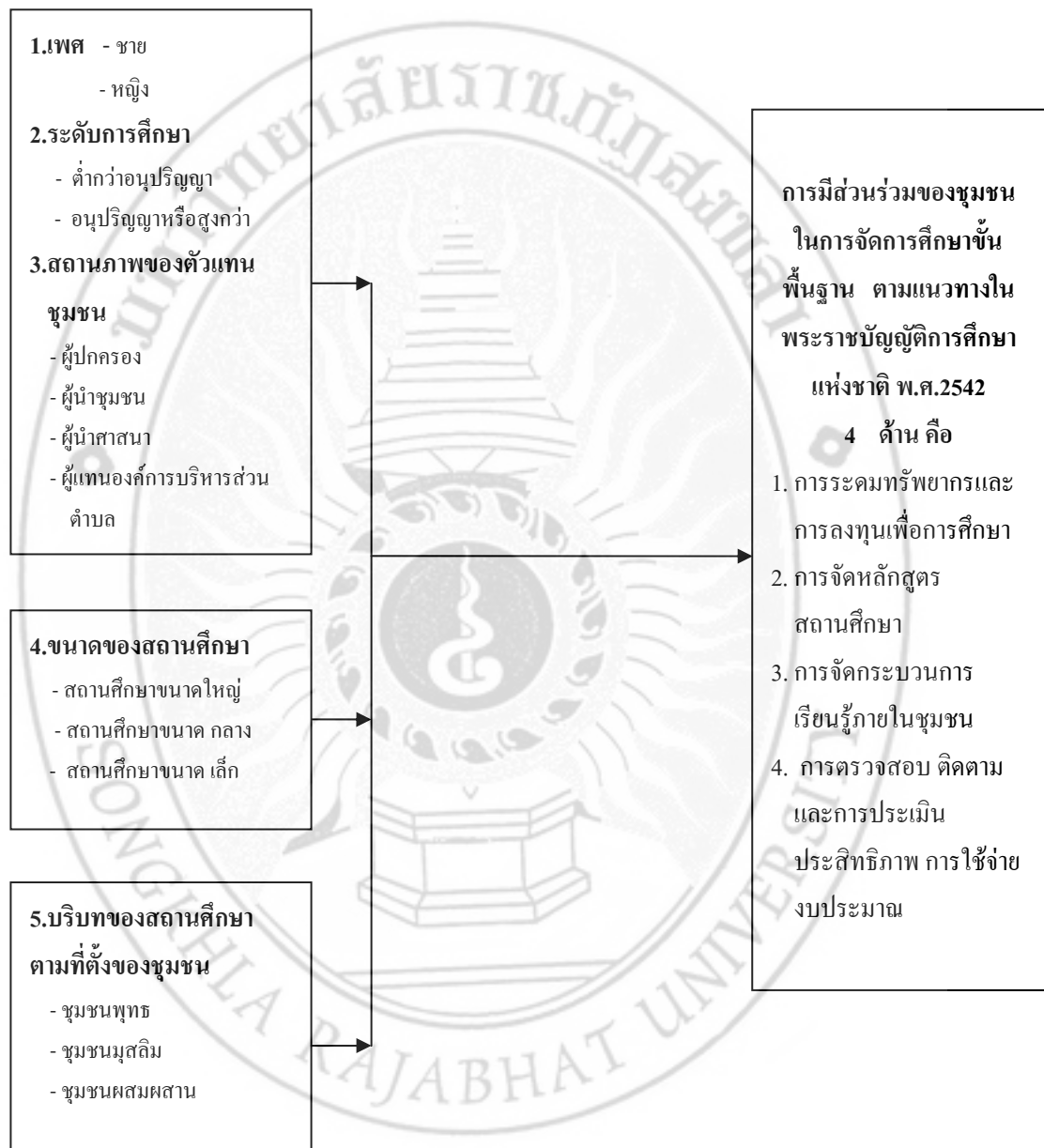
7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการศึกษาการวิจัย การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาในอำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล สรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยได้ดังนี้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตัวแปรอิสระ

ตัวแปรตาม



แผนภูมิที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย